

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1

VICTORIE ÎNSÂNGERATĂ. DECEMBRIE 1989

Contextul internațional al izbucnirii Revoluției Române din Decembrie 1989¹

Dr. Constantin CORNEANU

Capitolul I - I.2. „Noua gândire politică” externă a URSS

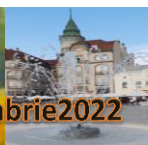
În ianuarie 1904, geograful englez Halford J. Mackinder (1861-1942) va susține o comunicare la Societatea Geografică, intitulată „Pivotul geografic al istoriei”, în care va analiza trăsăturile care deosebesc puterile continentale de cele maritime și va vorbi despre faptul că Puterea care va reuși să-și asigure o bază suficient de puternică pe mări dar și pe continent va provoca o ruptură a echilibrului de putere pe plan mondial. Halford J. Mackinder va reveni, în 1919, asupra concepției sale despre „Regiunea-pivot” (Eurasia) a politicii mondiale, simplificând la maximum lectura planisferei și vorbind despre o masă continentală unică, înconjurată de oceanul planetar, pe care o denumesc „Insula Mondială” (ansamblul Europa-Asia-Africa). Inima acestei mase continentale (HEARTLAND) coincide cu Rusia. Analizele geopolitice au evidențiat că „zona-pivot” eurasiatică și heartland-ul central-estic european reprezintă trambuline esențiale pentru atingerea dominației asupra continentului. **„Cine conduce Europa de Est stăpânește heartland-ul; cine conduce heartland-ul stăpânește Eurasia și Africa; cine conduce Eurasia și Africa stăpânește lumea”** sintetiza geopoliticianul Mackinder concepția sa despre geopolitica lumii. **Cel de Al Doilea Război Mondial (1939-1945) urmat de perioada Războiului Rece (1946-1991) au relevat pe deplin bătălia ce s-a dat și se mai dă pentru dominarea acestui spațiu geografic².**

H. J. Mackinder va insista asupra necesității nașterii **comunității nord-atlantice în care Statele Unite reprezintă „arsenalul”, iar Marea Britanie un „aerodrom” avansat.** Geopoliticianul Nicolas Spykman (1893-1943) a propus ca formula geopolitică a lui H. J. Mackinder să fie înlocuită cu formula sa: **„Cel care domină asupra Rimland-ului domină asupra Eurasiei, cel care domină asupra Eurasiei are soarta lumii în mâinile sale”.** Spykman era convins de faptul că un control absolut asupra Rimland-ului din partea „puterilor maritime” va duce la victoria definitivă și irevocabilă asupra puterilor de uscat

¹ Extras spre lectură, din cartea dr. Constantin Corneanu - „Victoria însângărată, 1989”. Cap. I.

Despre această problemă, atât de vastă și aproape necunoscută la noi, a scris și istoricul, din R. Moldova, Oleg Grecenevski. Acesta a studiat Arhivele Biroului Politic al PCUS, după dezmembrarea URSS.

² În 1943, Mackinder revine în articolul *The Round World and the Winning of the Peace* asupra conceptului de „Heartland”, propunând înlocuirea lui cu expresiile „regiune-pivot” și „stat-pivot”. „Heartland-ul” anului 1943 se întindea de la coastele Arctice până la deșerturile Asiei Centrale, iar în vest, până la istmul larg care separă Marea Baltică de Marea Neagră. În cadrul acestui „Heartland” se pot întâlni cea mai vastă câmpie de pe glob și câteva fluvii care străbat această zonă, unele dintre ele vărsându-se în Oceanul Arctic și nefiind accesibile dinspre ocean, iar altele în mări interioare cum este Marea Caspică. Această zonă corespundea în 1943 cu spațiul URSS, cu o singură excepție: direcția siberiană, respectiv regiunea siberiană, la est de Yenisei, pe care o numesc „Lenaland”, după numele fluviului Lena. Un „Heartland” cu o suprafață de 10.000.000 km² și o populație de peste 170.000.000 de locuitori. În cursul celui de Al Doilea Război Mondial, Armata Roșie a apărut o frontieră deschisă spre vest, având în spate vastă câmpie a „Heartland-ului”, cu o imensă valoare strategică, întrucât are pe laturi zone inaccesibile (Oceanul Arctic în nord, masivi munți în sud). Mackinder concluzionează în studiul din 1943: **„Dacă Uniunea Sovietică termină războiul victorioasă, atunci va fi sigur că este cea mai mare putere de uscat, mai mult, va fi puterea care ocupă poziția de apărare cea mai avantajoasă din punct de vedere strategic. Heartland-ul reprezintă cea mai mare fortăreață de pe pământ și pentru prima dată în istorie este ocupat de o forță militară care își este suficientă atât din punct de vedere al cantității, cât și al calității”** (Apud Paul Dobrescu, Alina Bârgăoanu, **Geopolitica**, București, 2001, p. 53).

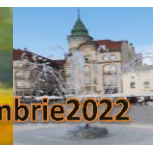
care, de acum încolo, se vor afla, într-un totul sub control. Aceasta a fost, de fapt, dezvoltarea maximă a „tacticii anacondei” pe care a fundamentat-o amiralul Alfred Mahan. Geopoliticianul Mahan considera că Statele Unite nu trebuiau să asiste pasiv la evoluția relațiilor internaționale ci să încerce să ocupe o poziție de frunte în relațiile economice, strategice și chiar ideologice. Principalul pericol pentru „civilizația maritimă”, în opinia amiralului Mahan, era reprezentat de statele continentale ale Eurasiei, respectiv Rusia, China și Germania. Amiralul Mahan a transpus la nivel planetar principiul „anacondei”, aplicat de generalul McKlellan în războiul civil dintre anii 1861 - 1865 din America de Nord, respectiv blocarea teritoriilor dușmane dinspre mare și pe liniile de țărm, ceea ce duce la epuizarea strategică a adversarului. „Inamicul” geopolitic (Rusia, China, Germania) trebuie sugrumat în inelele „anacondei” prin scoaterea de sub controlul acestei mase continentale a zonelor de țărm și închiderea după posibilități a ieșirilor acestor state spre spațiile maritime³.

2

În perioada **Războiului Rece** liniile de bază ale strategiei NATO (concepția „stăvilirii” este identică cu concepția strategică și geopolitică a „anacondei”), dar și ale altor blocuri politico-economice îndreptate spre stăvilirea Uniunii Sovietice, respectiv ASEAN, ANZUS, CENTO, sunt dezvoltarea directă a tezelor principale ale amiralului Alfred Mahan. Victoria de la 9 mai 1945, de pe fronturile europene, urmată de capitularea Japoniei, la 2 septembrie 1945, a permis Statelor Unite să-și pună în aplicare ideile privind cucerirea și dominarea celui de-al treilea cerc geopolitic, prin intermediul „Planului Marshall” și al NATO. Zbigniew Brzezinski aprecia, în lucrarea *Marea tablă de șah* (1997) că **scopul geopolitic central al SUA îl reprezintă consolidarea, printr-un parteneriat transatlantic veritabil, a capului de pod stabilit pe continentul eurasiatic, respectiv Europa unită, astfel încât această Europă, în curs de lărgire, să poată deveni o trambulină mai viabilă pentru proiectarea în Eurasia a noii ordini internaționale concepută în Biroul Oval de la Casa Albă.**

Mihail S. Gorbaciov avea să-și afirme noile principii și metode de politică externă, cu ocazia unei conferințe ținute, în mai 1986, în fața funcționarilor superiori din Ministerul de Externe al URSS: **„În prezent trebuie să învățăm cât se poate de repede a transpune ideile și orientările în acțiuni concrete și s-o facem având mereu în minte - atât în lucrurile mari cât și în cele mici - obiectivele**

³ În cadrul acestui curent de gândire geopolitică se poate integra și apariția, la 29 iulie 1921, la New York, a Consiliului pentru Relații Externe (CFR – **Council on Foreign Relations**, ramura americană a **Institute of International Affairs** - *Institutul Afacerilor Internaționale*), înființat la 30 mai 1919. Conducerea era sub controlul membrilor **Round Table** (*Masa rotundă*) – un grup semisecret internațional cu sediul în Londra. Articolele publicate în revista **Foreign Affairs**, organul de presă al CFR, aveau să prezinte soluții care în perspectivă vor conduce la globalism. **CFR a jucat un rol important în elaborarea, după 12 septembrie 1939, a unor analize și previziuni de politică externă, care au permis după război instaurarea hegemoniei SUA în lume.** Până la sfârșitul războiului, **parteneriatul dintre CFR și Departamentul de Stat a generat 682 de note confidențiale** pentru guvern cu fonduri asigurate în parte de Fundația Rockefeller. **Analistii și planificatorii CFR-ului anticipau că înfrângerea Germaniei și Japoniei, și distrugerile din Europa în urma războiului vor lăsa Statele Unite într-o poziție incontestabilă de dominație a economiei postbelice. Cu cât acea economie era mai deschisă la comerț și investiții străine, cu atât mai repede vor fi Statele Unite în stare să o domine. Planurile întocmite de grupurile de planificare ale Departamentului de Stat și ale CFR au pus un accent deosebit pe crearea unui cadru instituțional, necesar edificării unei economii mondiale deschise.** Nota EB 34 elaborată la 24 iulie 1941 referitor la problemele pe termen lung ale războiului și al planurilor de pace, avea să schițeze conceptul „unei Mari Zone”, pe care SUA va trebui să o domine din punct de vedere economic și militar, asigurând astfel materiile prime necesare industriei americane, cu **„cele mai mici neplăceri posibile”** (A se vedea: *Nota internă EB 34 din 24 iulie 1941, Consiliul pentru Relații Externe, War-Peace Studies, NUL*, în studiul lui Laurence H. Shoup și William Winter, *Shaping a New World Order: The Council on Foreign Relations Blueprint for World Hegemony*, în volumul **Trilateralism: The Trilateral Commission and Planning for World Management**, editor Holly Sklar, Boston, South End Press, 1980, p. 157). În legătură cu influența exercitată de CFR asupra evoluției relațiilor internaționale în secolele XX și XXI se poate citi Dinu Moraru, *Foreign Affairs-laboratorul Casei Albe*, în **Lumea Magazin**, Anul IX, nr. 9 (101), 2001, p. 39 și Idem, *Un laborator de idei*, în **Lumea**, Anul XI, nr. 10 (126), 2003, p. 19 – 22. Minimul necesar al acestei mari zone ar fi urmat să cuprindă majoritatea lumii negermane. Dimensiunea preferențială ar fi cuprins emisfera vestică, Marea Britanie, restul Commonwealth-ului britanic, Indiile orientale Olandeze, China și Japonia. Conceptul schițat în cuprinsul notei implica dezvoltarea integrării economice, cu un nucleu cât mai întins posibil și apoi, lărgirea acestuia pentru extinderea lui și în alte regiuni, în funcție de circumstanțe. Se propunea crearea unor instituții financiare mondiale pentru stabilizarea valurilor și facilitarea programelor de investire a capitalului în dezvoltarea regiunilor înapoiate sau subdezvoltate. Această recomandare combinată cu o serie de propuneri similare, înaintate de Harry White, de la Departamentul American al Trezoreriei, au condus la înființarea Fondului Monetar Internațional (FMI), urmând ca acesta să răspundă de păstrarea stabilității și lichidității valurilor, pentru a facilita comerțul, și a Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare, cunoscută îndeobște sub numele de Banca Mondială, ce a fost înființată pentru a facilita investițiile de capital în regiunile înapoiate și subdezvoltate și a le deschide pentru dezvoltare. Toate aceste planuri se subordonau unui singur scop: **cucerirea celui de al treilea cerc geopolitic al lumii.**

mometului și perspectivele strategice. (...) Este neapărat necesar a evalua cu precizie situația și a stabili planuri concrete. Trebuie acordată mai multă atenție elaborărilor, previziunii evenimentelor, trebuie sesizată orice posibilitate de creștere a eficacității⁴, facultății de manevră rațională și a dinamismului global al politicii noastre externe”⁵. În ceea ce privește „noua gândire politică”⁶ sovietică în planul relațiilor internaționale, Anatoli Golițin⁷, un defector sovietic și un specialist în materie de dezinformare strategică a KGB, avertiza, încă din 1984, că mai întâi va avea loc o „liberalizare” în Europa Centrală și de Est, apoi retragerea unuia sau mai multor state din Tratatul de la Varșovia pentru a mina structurile actuale ale NATO și pentru a le înlocui cu un sistem european de securitate colectivă⁸. Principalul țel va fi acela de a răsturna în mod ireversibil echilibrul mondial al puterilor. Noua linie de politică externă⁹ inaugurată la Kremlin reprezenta aplicarea la politica internațională a strategiei ideologului comunist italian Antonio Gramsci, respectiv renunțarea la cucerire prin intermediul luptei de clasă și recurgerea la strategia șantajului, nu prin forță, ci prin slăbiciune, în parte reală, în parte simulată, pentru a-și asigura ajutorul și simpatiile occidentale¹⁰.

În martie 1987, Mihail S. Gorbaciov avea să declare în fața membrilor Biroului Politic: „Sarcina importantă este utilizarea potențialului științific și tehnologic vest-european. Și aceasta cu atât

⁴ „Încă de când a preluat puterea în martie 1985, Mihail Gorbaciov a considerat că există două priorități majore în privința operațiunilor externe ale KGB-ului. În primul rând, el era de părere că o politică externă dinamică necesită un serviciu de informații dinamic. Inițiativele fără precedent demarate de el trebuiau urmărite în cel mai complet și rapid mod posibil, prin reacția occidentală suscitată”, mărturisise fostul ofițer KGB Oleg Gordievski (Apud Oleg Gordievski, **op. cit.**, p. 446).

⁵ Mihail Gorbaciov, **Memorii**, Editura Nemira, București, 1994, p. 135.

⁶ Principalele componente ale acesteia, în viziunea istoricului Martin McCauley, erau: „1) confruntarea dintre superputeri este neproductivă, de vreme ce orice avantaj tangibil câștigat de una dintre părți o stimulează pe cealaltă să-l anuleze și să-și îmbunătățească performanțele în domeniu; 2) puterea militară nu garantează securitatea, care poate fi atinsă doar prin mijloace politice și prin căutarea unor soluții comune; 3) securitatea unui stat nu poate fi sporită dacă aceasta se face în detrimentul unui alt stat; 4) conflictul dintre superputeri în lumea a treia a adus Moscovei puține avantaje tangibile, dar a contribuit la creșterea tensiunii dintre acestea; Rusia și America ar trebui să-și conjuge eforturile pentru a rezolva problemele lumii a treia împreună; 5) toate statele sunt interdependente, în consecință securitatea fiecărui stat depinde de relațiile cu celelalte, de interacțiunile acestora; 6) valorile universale comune, cum sunt drepturile omului, nefolosirea forței în rezolvarea problemelor politice, democrația și libertatea conștiinței ar trebui să constituie fundamentul și inspirația actelor decizionale de politică externă; 7) abordarea prin prisma ideologiei de clasă a strategiei de politică externă ar trebui abandonată în favoarea intereselor comune ale omenirii; 8) Uniunea Sovietică este un stat normal, care nu are ca obiectiv stăpânirea lumii, ci își dorește să se afle în relații de strânsă cooperare cu toate celelalte state” (Apud Martin McCauley, **op. cit.**, p. 106).

⁷ Maiorul KGB Anatoli Mihailovici Golițin a dezertat în decembrie 1961 în timp ce se afla la post în ambasada URSS din Helsinki (Finlanda). Originar din Ucraina, Anatoli M. Golițin a servit în Armata Roșie în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. A fost recrutat și trimis la Școala de Contraspionaj Militar iar, mai apoi, a fost transferat la NKVD/KGB. În perioada 1953-1955 a lucrat la rezidența KGB din Viena ocupându-se de culegerea de informații din rândul emigranților sovietici. În 1960 a fost repartizat la rezidența KGB din Helsinki. Mărturiile sale i-au ajutat pe cei din Intelligence Service să închidă cazurile împotriva lui Harol „Kim” Philby și John Vassal, agent KGB din Amiralitatea britanică. Anatoli M. Golițin a sprijinit serviciile de securitate franceze în demascarea mai multor agenți KGB din Franța, inclusiv doi dintre colaboratorii generalului Charles de Gaulle, care infiltraseră Service de Documentation Extérieure et de ContreEspionage (SDECE). A colaborat îndeaproape cu șeful contraspionajului din CIA, James Jesus Angleton, în deconspirarea cârțițelor infiltrate de spionajul sovietic în CIA. Numele lui de cod pentru MI5 (contraspionajul britanic) era KAGO.

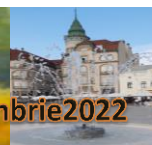
⁸ La 22 ianuarie 1991, într-un document al Secretariatului CC al PCUS, se menționa, la art. 15/2 („Despre evoluția situației în Europa de Est și politica noastră în regiune”), următoarele: „Uniunea Sovietică este interesată de relații bune, de bună vecinătate cu statele din regiune. E foarte important ca aceste țări să ducă față de noi o politică prietenoasă, să nu fie surse de antisovietism, să nu joace rolul de catalizator extern al separatismului național și al tendințelor centrifuge din Uniunea Sovietică, să nu fie promotorii politicii acelor forțe care doresc redesenarea hărții politice a Europei” (Apud Valerii Musatov, **op. cit.**, p. 44).

⁹ Într-un document strict-secreț al MAE sovietic se menționau, cu referire la criza din spațiul țărilor socialiste și poziția de urmat a URSS, următoarele: „Trebuie să pornim de la faptul că folosirea forței militare ca parte a relațiilor noastre cu statele socialiste...este total exclusă, chiar și în situațiile extreme (cu excepția agresiunilor externe asupra aliaților noștri). Intervenția militară nu va preveni, ci va înrăutăți criza socială și politică, va provoca proteste de masă, chiar și rezistență armată, iar în final va duce la efectul opus, întărirea antisovietismului. Va submina grav autoritatea Uniunii Sovietice, va înrăutăți relațiile noastre cu puterile vestice...și va duce la izolarea Uniunii Sovietice. Dacă situația se agravează în vreo țară socialistă, trebuie să ne abținem...de la a oferi sprijin public acțiunilor represive ale autorităților” (Apud Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 221).

¹⁰ Fostul disident sovietic Vladimir Bukovski concluziona: „Tentativa pentru a face Europa «socialistă» și pentru a pune potențialul ei industrial în slujba cauzei socialismului a fost marea problemă a politicii externe sovietice încă din epoca lui Lenin: de asta depindeau și supraviețuirea URSS și succesul oricărei experiențe socialiste” (Apud Vladimir Bukovski, **Judecată la Moscova**, Editura Albatros, București, 1998, p. 399).

Cetatea Cavalerilor

mai mult, cu cât prietenii noștri din Europa de Est au reușit deja s-o facă. Aproximarea noastră de Europa occidentală le-ar face munca mai ușoară (...) Fără Europa, nu suntem, în realitate, capabili de nimic. (...) Nu să separăm Europa Occidentală de Statele Unite, ci mai degrabă să îndepărtăm Statele Unite de Europa”¹¹. Trebuie să remarcăm faptul că programul politic lansat de Mihail Gorbaciov a dus în final, vis-à-vis de NATO și Occident¹², la ceea ce avea să-i declare politologul rus Gheorghi Arbatov¹³, în 1989, unui general american, în timpul unei vizite la Bonn: „**O să facem un lucru nemaipomenit, o să vă lipsim¹⁴ de dușmanul vostru!**”¹⁵. Rememorând drumul parcurs pe scena politică sovietică, de la 11 martie 1985 și până în seara zilei de 25 decembrie 1991 când Mihail S. Gorbaciov și-a prezentat demisia din calitatea de președinte al URSS, ultimul secretar general al PCUS reamintea concetățenilor săi faptul că societatea sovietică, la venirea lui la putere, „se sufoca în constrângerea sistemului de comandament administrativ, condamnat să servească ideologia și să poarte greutatea îngrozitoare a militarizării fără limită”¹⁶.

Operațiunea RYAN (Raketno-Jadernoe Napadenie)¹⁷ realizată de către KGB&GRU, ca urmare a dispozițiilor lui Iurii V. Andropov, a fost „o misiune operațională permanentă de a descoperi

¹¹ Thierry Wolton, **op. cit.**, p. 42.

¹² Perioada Războiului Rece (1946-1991) a fost prima formă de opoziție dintre Uscat și Mare, dintre „telurocrație” și „talasocrație”. Blocul sovietic avea frontiere maritime, la Nord și Est, care erau mai ușor de apărat decât cele de uscat iar Uniunea Sovietică a obținut ca urmare a economiei centralizate o autarhie comercială și un statut militar de supraputere. Totodată, Uniunea Sovietică s-a străduit să-și extindă influența sa și pe alte continente. Blocul Răsăritean dispunea de imense frontiere de uscat ceea ce reprezenta o deficiență geopolitică majoră. În partea de sud a Imperiului sovietic frontierele coincideau cu lanțul de munți eurasiatici, în timp ce în zona de vest frontiera trecea prin mijlocul câmpiei Europei, care era capul de pod strategic al „talasocrației”. Munții din zona sudică au constituit nu numai un sistem de apărare dar și un obstacol, închizând drumul pentru o posibilă expansiune și ieșire spre mările sudice. Totodată, Tratatul de la Varșovia a fost silit să-și concentreze forțele militaro-strategice, economice, intelectuale, de producție și resursele naturale în unul și același centru geopolitic. Această stare de lucruri contrasta în mod evident cu situația geopolitică a „talasocrației” a cărui centru se afla în SUA, apărată în întregime de „frontierele maritime”, și având Europa de Vest drept bază terestră pentru SUA și „cordon sanitar”, totodată, în relația cu spațiul sovietic. Integrând strategic Europa de Vest, Statele Unite obțineau controlul asupra unei părți considerabile a țărmului eurasiatic astfel încât toate conflictele potențiale au fost scoase în afara teritoriului strategic de bază. Blocul sovietic avea doar două soluții: **1) să întreprindă o expansiune militară în Occident, cu scopul de a cuceri Europa până la Atlantic pentru a-și putea asigura niște frontiere maritime liniștite și un potențial intelectual, industrial și tehnologic, urmată, în paralel, de eforturi similare și în sud, pentru a ieși la mările calde și a rupe „inelul anacondei” sau 2) retragerea URSS și a Armatei Roșii din Europa Centrală și de Est în schimbul retragerii din Europa Occidentală a forțelor NATO și crearea unui Bloc European neutru.**

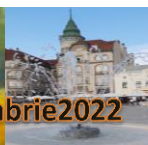
¹³ Referindu-se la **politologul rus Gheorghi Arbatov (nume de cod VASILI în rezidența KGB)**, Henri Kissinger scria: „(Arbatov) era deosebit de subtil în a se juca cu inepuizabilul masochism al intelectualilor americani care luau drept corectă ideea că fiecare dificultate în relațiile americano-sovietice era provocată de stupiditatea sau intransigența americană. El era fără seamăn de ingenios în a demonstra cum ripostele americane îi afectau pe conducătorii pașnici, sensibili de la Kremlin, care erau împinși fără voia lor de către inflexibilitatea noastră în conflicte ce le jigneau firea blajină” (Apud Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, **op. cit.**, p. 219).

¹⁴ „Odată, demult, Agenției îi fusese ușor să fie unică și mistică. Nu era o instituție. Era o misiune. Iar misiunea era o cruciadă. Apoi ni s-a luat Uniunea Sovietică și nu ne-a mai rămas nimic. Nu avem o istorie. Nu avem un erou. Până și medaliile noastre erau secrete. Iar acum s-a încheiat și misiunea. **Fini!**”, mărturisea Milt Bearden, șeful Diviziei Sovietice a Serviciului Clandestin al CIA (Apud Tim Weiner, **op. cit.**, p. 450). Phil Giraldi, șeful stației CIA din Barcelona, scria: „**Tragedia fundamentală este una spirituală. Cei mai mulți dintre ofițerii tineri pe care îi cunoșteam eu au demisionat. Erau cei mai buni și mai străluciți. 80 sau 90% din oamenii pe care îi știam eu, aflați în culmea carierei, și-au făcut bagajele. Nu mai exista motivație. Se pierduse entuziasmul**” (Apud *Ibidem*, p. 451).

¹⁵ Oleg Kalugin, fost general KGB, declara la CNN, cu referire la sfârșitul Războiului Rece, următoarele: „*Vestul a câștigat Războiul Rece folosind toate mijloacele pe care le-a avut la îndemână, inclusiv acțiunile clandestine și manipulările psihologice. Cu toate acestea, victoria în Războiul Rece, dizolvarea URSS și decesul Imperiului Răului nu înseamnă că Occidentul a câștigat bătălia spirituală. Așa cum știți, Rusia încearcă să-și revină, are loc un proces de redresare. Dar asta nu înseamnă că Rusia se va întoarce la comunism. Însă bătălia pentru câștigarea spiritelor este un proces lent și cred că Vestul și-a abandonat prea devreme eforturile depuse pentru a schimba mentalitățile sovietice, pentru a câștiga de partea sa majoritatea poporului rus*” (Apud Catherine Durandin, **op. cit.**, p. 201).

¹⁶ Andrei S. Graciov, **Naufragiul lui Gorbaciov. Adevărata istorie a destrămării URSS**, Editura Nemira, București, 1995, p. 249.

¹⁷ Oleg Gordievski, fost rezident KGB la Londra, mărturisea: „În timpul Operațiunii RYAN, lumea nu s-a aflat cu adevărat în pragul unui conflict nuclear. Dar, fără să își dea seama, în timp ce Able Archer 83 era în curs de desfășurare, omenirea ajunsese neîngăduit de aproape de abisul atomic, mult mai aproape decât fusese în timpul crizei rachetelor din Cuba, în 1962” (Apud Oleg Gordievski, **op. cit.**, p. 435).

pregătirile NATO pentru un atac cu rachete nucleare asupra URSS¹⁸ și, totodată, a creat un cerc vicios în care oficialii informațiilor sovietice, precum și liderii de partid și de stat, aveau să consume resursele intelectuale și financiare ale URSS fără un rezultat concret¹⁹. Fostul ofițer de informații britanic și agent sovietic, Kim Philby, avea să scrie într-un raport strict confidențial adresat șefilor KGB: „În timpul ultimilor cinci ani, în anumite momente cruciale, punctele de vedere ale autorităților militare, cu interesul lor profesional natural în a maximiza puterea militară a statului, au avut, cu sprijinul conducerii, prioritate în fața celor chemați să evalueze influența de ansamblu a politicii militare asupra intereselor internaționale ale țării...Dacă Uniunea Sovietică nu își modifică politica, rezultatul va fi o sporire a nivelului confruntărilor nucleare în Europa, din care nu va obține niciun avantaj – ba chiar din contră”²⁰.

Totodată, la 8 martie 1983, președintele Ronald Reagan a susținut, la Orlando (Florida), un discurs în care s-a referit la URSS ca fiind „Imperiul cel Rău” ceea ce avea să amplifice tensiunea dintre cele două superputeri²¹. **„Armata...a folosit acel discurs drept motiv ca să înceapă pregătirea intensă pentru starea de război. Am început să derulăm exerciții strategice foarte ample²². Acestea au fost primele în care am testat într-adevăr capacitatea noastră de mobilizare. Nu am făcut instrucție doar cu forțele noastre terestre, ci și cu armele strategice. Pentru armată, perioada în care eram numiți «imperiul cel rău» a fost, de fapt, propice, pentru că am reușit să ajungem la un nivel înalt în privința capacității de mobilizare”²³, mărturisea generalul Vladimir Slipcenko din Statul Major General sovietic.**

Programul intitulat ***Inițiativa de Apărare Strategică (Strategic Defense Initiative)*** va accentua sufocarea economică și tehnologică a URSS. SDI, anunțată la 23 martie 1983, numită familiar “Războiul Stelelor”, însemna studiul fezabilității diverselor tehnologii care puteau fi folosite pentru a pune la punct o apărare spațială împotriva rachetelor balistice sovietice. **„Pentru Washington, Inițiativa de Apărare Strategică era o investiție în viitor, un program de cercetare pe termen mediu sau lung, mai moral decât descurajarea. Experții erau de acord că proiectul lui Reagan era o utopie, dar și un mijloc eficient de presiune asupra strategiei sovietice. Mai viclean și mai puțin cow-boy decât se credea de obicei, președintele intuise asta foarte bine și ținea la ideea sa din 23 martie 1983”²⁴, scria**

¹⁸ Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 91.

¹⁹ „Cu scopul de fi pe placul șefilor noștri, am trimis informații false și deformate, acționând după principiul: «Acuză-i pe americani de orice, și va fi bine»”, mărturisea un ofițer KGB care lucrase în unitățile KGB specializate în culegerea de informații politice (Apud (Apud Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *op. cit.*, p. 222). În decembrie 1985, președintele KGB, Viktor Mihailovici Cebrikov, a convocat o întâlnire a conducerii KGB pentru a discuta un *Memorandum* venit de la Mihail S. Gorbaciov care menționa „faptul că este inadmisibilă deformarea realității în mesajele și rapoartele informative trimise Comitetului Central al PCUS și altor foruri conducătoare” (Apud *Ibidem*). Secretarul general al PCUS cerea ca ofițerii KGB din țară și străinătate să îndeplinească „cerința leninistă potrivit căreia avem nevoie numai de adevărul întreg” (Apud *Ibidem*).

²⁰ Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 91.

²¹ Generalul Vernon Walters, fost director-adjunct al CIA și viitor ambasador al SUA la Bonn, relevă într-un interviu modul în care a apărut proiectul Inițiativa de Apărare Strategică (IAS): „În luna martie 1980, cu prilejul primului său briefing cu CIA și cu Departamentul de Stat, președintele Ronald Reagan a întrebat: «Care sunt opțiunile privind relațiile Statelor Unite cu sovieticii?». I s-a răspuns: «Există opțiunea nucleară, dar ea trebuie îndepărtată. Chiar dacă n-ar ucide întreaga omenire, ar ucide totuși atâția oameni, încât lumea n-ar mai fi niciodată la fel. Opțiunea unui război clasic ar fi prea periculoasă, deoarece sovieticii ar putea câștiga: ei au mai multe nave, avioane, tancuri și soldați decât Statele Unite. (...) «Dar noi n-avem nimic în plus față de ei?». «Banii». (...) Auzind asta Ronald Reagan a spus: «Dacă sovieticii au această pasiune de a rămâne în fața noastră, să cheltuim bani mulți și ei vor da faliment». Așadar el a introdus bugete militare anuale de ordinul a 400 de miliarde de dolari, aproximativ cât bugetul Germaniei federale, a treia economie din lume, pentru anul 2000. A făcut asta timp de opt ani” (Apud Pierre Verluise, *op. cit.*, p. 68-69).

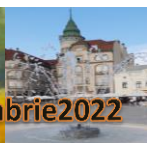
²² Douglas MacEachin, analist principal pe probleme sovietice al CIA, mărturisea că după acel discurs Statele Unite au început „cele mai ample exerciții din istoria Americii în jurul apelor sovietice” (Apud Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 92). Forțele aeriene americane au testat sistemele de apărare ale Kremlinului, în timp ce Flota SUA din Oceanul Pacific a căutat breșe în sistemul de supraveghere sovietic din ocean și, totodată, sistemele de avertizare rapidă. Au sporit considerabil zborurile de spionaj și misiunile de recunoaștere la granița estică a Uniunii Sovietice. „Dintr-o dată, crăciunul a venit în plin februarie. (...) Toată lumea a început să scoată din sertare propuneri care, într-un alt context, n-ar fi avut nici cea mai mică șansă de a fi auzite. Dar nu era încă destul. Cuvântul de ordine al Casei Albe era: cheltuiți, cheltuiți mai mult. Militarii nu s-au lăsat rugați. (...) Congresul a aprobat aceste cheltuieli”, mărturisea generalul (r) Colin Powell în 1995 (Apud Pierre Verluise, *op. cit.*, p. 69).

²³ Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 92.

²⁴ Pierre Verluise, *op. cit.*, p. 72.

Cetatea Cavalerilor

generalul Henri Eyraud în lucrarea *La fin de la Guerre froide* (1992). În acest „război al nervilor”, la 1 septembrie 1983 are loc doborârea unui avion de pasageri sud-coreean Boeing 747, cursa aeriană civilă KAL-007, ceea ce a provocat o mare emoție și îngrijorare în rândul opiniei publice internaționale și al liderilor politico-militari ai celor două superputeri²⁵.

Exercițiul *Able Archer 83* avea să inflameze spiritele la Kremlin extraordinar de mult în condițiile în care o parte din liderii NATO urmau să participe la el. Liderii politico-militari ai Marii Britanii au fost șocați atunci când au avut pe masa de lucru informații confidențiale privind modul în care liderii URSS interpretau comportamentul NATO. **„Doar o mână de oameni știau toate detaliile despre cât de îngrozitoare era situația. Atunci am aflat, cu ajutorul unor agenți foarte bine plasați, că rușii, de fapt, se temeau că Occidentul se pregătea pentru un război nuclear agresiv împotriva lor”**²⁶, mărturisise Charles Powell, consilierul pe probleme de politică externă al premierului Margaret Thatcher. Președintele Ronald Reagan l-a trimis pe generalul (r) Brent Scowcroft, viitor consilier pe probleme de securitate națională, să-i liniștească pe sovietici, însă aceștia aveau să se retragă, în decembrie 1983, la Geneva, de la masa negocierilor privind reducerea numărului de rachete nucleare²⁷.

Noul secretar general al PCUS va dispune încetarea dislocării în Europa a altor rachete de tip SS-20 cu rază medie de acțiune. Referindu-se la acele clipe de început ale mandatului lui Mihail S. Gorbaciov, diplomatul Serghei Tarasenko scria: **„Aveam în spate o moștenire negativă...astfel că trebuia cumva să ne desprindem de ea. Primul lucru pe care a trebuit să-l facem a fost să schimbăm imaginea țării. Trebuia să devenim un stat «normal». Nu mai puteam juca rolul unui stat sălbatic. Din toate punctele de vedere, ne loveam de un zid...În opinia publică mondială eram la nivelul unor barbari. Eram temuți, însă, în același timp, nimeni nu ne respecta...Eram «imperiul cel rău». Trebuia să ieșim din colțul în care fuseserăm băgați în ceea ce privește drepturile omului, liertatea de a emigra, Afghanistanul și altele. Însă tot ce puteam face era să lovim poporul. Peste tot aveau loc demonstrații împotriva ministrului de externe Gromâko. Doar câțiva oameni citeau *Pravda*, însă toți citeau *New York Times*. Cei care citeau *Pravda* erau Fidel Castro...și Consiliul Mondial al Păcii, pentru serviciile căruia plăteam”**²⁸. În iulie 1985, Andrei A. Gromâko, ministrul de Externe al URSS, a fost înlocuit în funcție cu Eduard A. Șevardnadze.

În ianuarie 1986, Mihail S. Gorbaciov va lansa celebra **„Propunere din ianuarie”** care va lua prin surprindere cancelariile diplomatice și opinia publică internațională: sovieticii propuneau eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune din Europa și, totodată, a tuturor armelor nucleare până în anul 2000. Summit-ul de la Reykjavik (11 – 12 octombrie 1986) dintre președintele Ronald Reagan și secretarul general Mihail S. Gorbaciov a produs surprize și emoții, sugerând posibilitatea existenței unor noi formule de reducere a tensiunilor dintre cele două superputeri²⁹. Cei doi lideri au convenit să reducă numărul de rachete balistice cu rază medie de acțiune și să elimine toate armele nucleare în termen de 10 ani din acel moment, în loc de anul 2000, cum propusese inițial Gorbaciov. **„Încă de la primele sale călătorii în străinătate populația sovietică a avut sentimentul că șeful partidului și statului lor este un om care știa să trateze cu conducătorul lumii occidentale sigur de sine și pe picior de egalitate. Televiziunea, care transmitea imagini ale intervențiilor lui la Londra, Paris sau Reykjavik, o prezentase și pe soția sa, Raisa, iar telespectatoarele sovietice au observat cu satisfacție și poate și cu mândrie că în ceea ce privește îmbrăcămintea și ținuta ea nu era cu nimic mai prejos decât soțiile șefilor de guverne din vest”**³⁰, consemna jurnalistul Gerd Ruge.

²⁵ A se vedea pentru detaliile cazului: Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 92 – 95.

²⁶ **Ibidem**, p. 97.

²⁷ În primii patru ani ai mandatului lui Reagan, Statele Unite au produs 700 de rachete nucleare noi și au cheltuit 1,46 miliarde dolari. În primul mandat al lui Reagan s-a cheltuit pentru apărare aproape la fel de mult ca în timpul președinților Nixon, Ford și Carter la un loc.

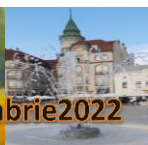
²⁸ Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 140.

²⁹ În stenograma ședinței Biroului Politic al CC al PCUS din 22 octombrie 1986 este consemnat următorul dialog: **„Gorbaciov: (...) Evoluția evenimentelor de după Reykjavik ne arată că «prietenii noștri» din Statele Unite nu au nici un program pozitiv și fac totul pentru a spori presiunea. Și, în plus, cu o extremă brutalitate, comportându-se ca niște adevărați bandiți. Solomențev: Da, se poartă ca niște bandiți de drumul mare. Gorbaciov: Imposibil să așteptăm de la administrația americană cea mai mărunță acțiune sau propunere constructivă. În situația actuală, trebuie să câștigăm puncte cu propaganda (...)”** (Apud Mihail Gorbaciov, **Memorii**, Editura Nemira, București, 1994, p. 198).

³⁰ Gerd Ruge, **op. cit.**, p. 241.

Cetatea Cavalerilor

La Washington (7-8 decembrie 1987), Mihail S. Gorbaciov și Ronald Reagan vor semna Tratatul INF (*Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty*), care prevedea eliminarea rachetelor nucleare cu rază scurtă și medie de acțiune din Europa³¹, respectiv distrugerea, începând cu 1 iunie 1988, a 2.600 de rachete nucleare cu rază scurtă și medie de acțiune instalate în Europa (859 de rachete Pershing II americane și 1.836 de rachete SS-20 sovietice). **„Întâlnirea cu Ronald Reagan la Casa Albă trebuie să li se fi părut telespectatorilor sovietici – scrie Gerd Ruge – ca o sărbătoare a păcii, ca un triumf al șefului partidului și statului lor. Ceea ce americanii au numit «Gorbimanie» a apărut și pe ecranele televizoarelor. Intrarea lui Gorbaciov în mijlocul mulțimii, întreruperea călătoriei și ieșirea din mașină pentru a strânge mâinile americanilor prietenoși și entuziasmați, Van Cliburn la pianul Casei Albe cântând împreună cu Reagan și Gorbaciov *Podmoskovskie vecera* - toate acestea aproape că aveau aceeași greutate ca și semnarea tratatului privind distrugerea rachetelor cu rază medie de acțiune”³².** Observatorii atenți ai relațiilor internaționale, cu precădere cele sovieto-americane, observaseră că Mihail S. Gorbaciov încerca să impună planul său de dezarmare complexului militaro-industrial sovietic în pofida **„unei armate ai cărei comandanți mai vârstnici condamnaseră cu îngrijorare reducerea forței militare sovietice”³³.**

În perioada mandatelor sale ca președinte al Statelor Unite, Ronald Reagan³⁴ a semnat o serie de documente care urmau a defini politica americană³⁵ în raport cu URSS³⁶ și care aveau drept obiectiv determinarea conducerii sovietice să inițieze un proces de liberalizare internă. În mai 1982, președintele Ronald Reagan a semnat *National Security Decision Directive (NSDD) 32* care prevedea măsuri economice, politice și secrete pentru **„a neutraliza eforturile URSS de a-și menține dominația”³⁷ în Europa orientală”³⁸.** La 7 iunie 1982, Papa Ioan Paul al II-lea și Ronald Reagan vor aborda, în cadrul întrevederii lor, situația *Solidarității* poloneze și modul în care poate fi ajutată lupta acestui sindicat anticomunist de

³¹ În iulie 1987, Tratatul de la Varșovia a adoptat o nouă doctrină militară, copiată ad litteram după cea sovietică, care stipula imposibilitatea victoriei într-un război nuclear și inutilitatea parității în armamentele strategice, zdruncinând astfel fundamentele ideologice și psihologice ale prezenței militare sovietice în Răsăritul Europei.

³² Gerd Ruge, *op. cit.*, p. 241.

³³ *Ibidem*, p. 242.

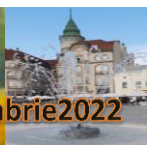
³⁴ Politologul sovietic Gheorghe Arbatov observase, în aprilie 1981, cu ocazia unui dîneu la Casa Albă, că președintele Ronald Reagan **„părea să interpreteze rolul de președinte, cu emoție sinceră”** (Apud Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *op. cit.*, p. 220) și că **„îi apăruseră lacrimi în ochi când drapelele celor patru forțe armate au fost aduse în încăpere și când se ridicase și-și pusese mâna pe inimă în timp ce se intona imnul național”** (Apud *Ibidem*) și, totodată, faptul că **„președintele juca la perfecție rolul de «părinte al națiunii» – un mare conducător care-și păstra omenia, simțul umorului și judecata sănătoasă”** (Apud *Ibidem*, p. 221).

³⁵ A se vedea: Susana Bocșaru, *The Reagan Administration and the End of the Cold War (I)*, în **Arhivele Totalitarismului**, Anul XIII, nr. 1 – 2 (48 – 49)/2005, p. 144 – 175 și *Idem (II)*, în **Arhivele Totalitarismului**, Anul XIV, nr. 1 – 2 (50 – 51)/2006, p. 159 – 177.

³⁶ Referindu-se la politica Departamentului de Stat al SUA față de statele socialiste din Răsăritul Europei, fostul ambasador al SUA în România din perioada 1981 – 1985, David B. Funderburk, scrie: **„Actuala politică a Statelor Unite susține că o țară care depune efort să impună o politică externă independentă față de Moscova, ori să aducă ameliorări în politica internă, inclusiv în problemele drepturilor omului și emigrației, merită un tratament de favorizare. În accepțiunea Statelor Unite, nu se specifică în ce constă politica externă independentă față de Moscova, ori unde anume trebuie să înceapă reformele interne. Mai mult, nu se specifică un factor important, și anume gradul de implicare al țării respective în terorism, export de droguri și armament militar și în combaterea forțelor comuniste ce luptă împotriva aliaților, ori a intereselor Statelor Unite. Prezenta politică a Statelor Unite împarte în mod artificial, în categorii, statele Europei de Est și, în acest proces, induce multă lume din Occident să le considere virtual state nealiniat. Elita conducerii de la Departamentul de Stat tinde să se arate generoasă cu asistența ce o oferă Europei de Est și chiar URSS-ului. Politica de acum nu ține seama de faptul că guvernele blocului denotă mult mai multe asemănări, decât deosebiri. Și nu realizează nici că avem de a face cu regimuri comuniste care nu sunt libere, nici democratice, nici capitaliste și nici pro-individ (ori pro-drepturile omului). Politica Departamentului operează potrivit prezumției că guvernele est-europene nu sunt legate strâns unul de altul, în sânul blocului sovietic, și că, astfel, dezintegrarea poate să se producă prin sgîndărirea ursului rusesc și prin ajutorarea statelor favorizante. Politica americană nu a avansat în procesul de dispersare a sateliților”** (Apud David B. Funderburk, **Un ambasador american între Departamentul de Stat și dictatura comunistă din România. 1981 – 1985**, Editura Dacon, Constanța, 1994, p. 221 – 222).

³⁷ La 28 iunie 1988, Mihail S. Gorbaciov va declara: **„Impunerea din afară – prin orice mijloace, nemaivorbind de mijloace militare – a unei structuri sociale, a unui mod de viață sau a unei politici face parte din arsenalul periculos al anilor trecuți. Suveranitatea și independența, drepturile egale și neamestecul devin norme recunoscute ale relațiilor internaționale. (...) A te opune libertății de opțiune înseamnă a te plasa împotriva cursului obiectiv al istoriei înseși”** (Apud Archie Brown, **The Rise and Fall of Communism**, Vintage Books, Londra, 2010, p. 524).

³⁸ Pierre Verluise, *op. cit.*, p. 70.

către cele două centre de putere ale Lumii Libere³⁹. „Strategia lui Reagan mergea până la ruperea înțelegerilor de la Ialta și Helsinki, concentrându-se asupra cazului Poloniei unde se creaseră condiții optime pentru organizarea unei mișcări de rezistență⁴⁰ împotriva regimului”⁴¹, concluziona istoricul Gheorghe E. Cojocaru.

La 13 noiembrie 1982, Ronald Reagan a semnat Directiva NSDD-66 prin care erau schițate măsurile menite a submina economia sovietică⁴², cu precădere reducerea prețurilor mondiale la materiile prime, la petrol cu precădere, printr-o înțelegere cu țările OPEC⁴³. Miza era scăderea drastică a încasărilor valutare ale sovieticilor⁴⁴. Directiva NSDD-75 din ianuarie 1983, printre ai cărei autori se număra și sovietologul Richard Pipes, prevedea că „următorul obiectiv al Statelor Unite nu mai era coexistența cu URSS, ci transformarea sistemului sovietic, prin presiuni din exterior”⁴⁵. În martie 1985 va fi aprobată Directiva NSDD-166 care fixa drept obiectiv special, pentru administrația SUA, înfrângerea URSS în războiul din Afghanistan. Ofensiva pe care președintele Ronald Reagan o dezlanțuise împotriva Uniunii Sovietice avea să fie continuată de către noul președinte George H. W. Bush⁴⁶. Totodată, ambasadorul SUA la Moscova, Jack F. Matlock era convins⁴⁷ de faptul că „datorită democratizării,

³⁹ A se vedea: Carl Bernstein, Marco Politi, **Sa Sainteté Jean-Paul II et l'histoire cachée de notre époque**, Editura Plon, Paris, 1996, p. 474. Cercetătorul în domeniul relațiilor internaționale Pierre Verluise consideră că Statele Unite au cheltuit mai mult de 50 de milioane de dolari pentru a sprijini *Solidaritatea poloneză*.

⁴⁰ Statele Unite urmăreau sprijinirea activității clandestine orientată spre răsturnarea regimului comunist în Răsăritul Europei, intensificarea războiului psihologic prin intermediul posturilor de radio *Vocea Americii* și *Europa Liberă*, precum și identificarea unor metode diplomatice și comerciale menite a reduce dependența autorităților comuniste de la Varșovia de Moscova.

⁴¹ Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 224.

⁴² Administrația de la Casa Albă preconiza: 1) să ceară aliaților europeni să acorde Moscovei credite doar la cursul pieței; 2) să nu admită accesul la tehnologiile occidentale moderne; 3) să caute împreună cu aliații din CEE surse alternative de energie pentru a micșora dependența de gazul rusesc.

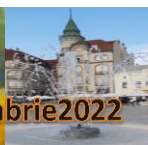
⁴³ Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) este o organizație internațională alcătuită din Algeria, Angola, Indonezia, Iran, Irak, Kuwait, Libia, Nigeria, Qatar, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Venezuela. Sediul central al OPEC (din 1965) este situat în Viena (Austria). Organizația este considerată de mulți observatori drept un cartel. Scopul principal al organizației, conform statutului ei, este determinarea celor mai bune modalități pentru apărarea intereselor statelor membre, în mod individual și colectiv; întocmirea și adoptarea metodelor pentru a garanta stabilizarea prețurilor pe piețele acțiunilor petroliere internaționale în vederea eliminării fluctuațiilor dăunătoare și inutile; considerarea continuă a intereselor națiunilor producătoare și a necesității securizării venitului stabil a țărilor membre; susținerea eficientă, economică și regulată cu petrol a națiunilor consumatoare și o întoarcere cinstită a capitalului pentru investitorii în industria petrolieră. Influența OPEC pe piață nu a fost întotdeauna una de stabilizare. Ea a alarmat lumea favorizând inflația atât în țările în curs de dezvoltare, cât și în cele dezvoltate prin folosirea „armei petrolului” în criza petrolului din 1973. Capacitatea OPEC de a controla prețul petrolului s-a diminuat considerabil de atunci, ca urmare a descoperirii și dezvoltării unor mari exploatări de petrol în Golful Mexic și Marea Nordului. OPEC are încă o mare influență asupra prețului petrolului. În mai 2008, Indonezia, care a devenit importator net de petrol, a anunțat că se va retrage din OPEC deoarece statul indonezian înregistrase o scădere a producției de petrol începând cu anul 1995, devenind importator net. Totodată, Algeria a anunțat, în mai 2008, că își va spori capacitatea de rafinare a petrolului la 50 milioane tone/an până în 2014, de la nivelul actual de 22 milioane tone.

⁴⁴ „În august 1985, o lovitură ascunsă a fost dată în inima economiei sovietice. Încă din primele săptămâni ale acestei luni, producția a trecut de la 2 la 6 milioane de barili, pentru a ajunge la 9 milioane la sfârșitul toamnei. La vremea respectivă, incapabili să-și mărească, la rândul lor, extracția de petrol, sovieticii au fost nevoiți să-și dubleze vânzările de aur pentru a acoperi deficitul. Căderea de la 30 de dolari la 12 dolari barilul a adus Moscovei pierderi de circa 10 miliarde de dolari, cam jumătate din beneficiile ei” (Apud Peter Schweizer, **Victory, The Reagan Administration's secret strategy that hastened the collapse of the Soviet Union**, The Atlantic Monthly Press, New York, 1994, p. 242 – 243).

⁴⁵ Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 224.

⁴⁶ George Herbert Walker Bush s-a întâlnit cu viitorul lider de la Kremlin cu ocazia înmormântării lui Konstantin U. Cernenko. Mihail S. Gorbaciov l-a primit pe vicepreședintele SUA și pe secretarul de stat, George Schultz, în sala Sfânta Ecaterina de la Kremlin și le-a ținut un monolog de 45 de minute în care a declarat cu URSS nu mai era interesată de o confruntare cu Statele Unite. Întrebat de reporteri cu privire la noul lider de la Kremlin și interesele Occidentului, George W. Bush va declara: „**Noi dorim în mod clar ca Uniunea Sovietică să se schimbe. Iată un om care dorește și el același lucru. Dar felul în care o va face depinde, în parte, de modul în care vom acționa noi împreună cu el. Nu este vorba să ne oferim să-l «ajutăm», ci să promovăm interesele SUA într-un mod care să afecteze politica lui așa cum și-o dorește el**” (Apud Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 19).

⁴⁷ În clipa în care ambasadorul american Jack F. Matlock, aflat la Helsinki, a primit prin fax „tezele” Conferinței a XIX-a PCUS, recent publicate, a fost bulversat complet. Președintele Ronald Reagan a fost informat că liderii de la Kremlin păreau hotărâți să respecte drepturile fundamentale ale cetățenilor sovietici și principii precum *separarea puterilor în stat*, *independența justiției* și *prezumția de nevinovăție*. Ambasadorul Jack F. Matlock a concluzionat că ceea ce descriau „tezele” era

cetățenii care vor plăti prețuri mai mari vor avea posibilitatea să aleagă deputați în parlamentul sovietic, care îi vor arăta pumnul lui Gorbaciov și miniștrilor lui”⁴⁸. Ambasadorul Jack F. Matlock va recomanda Departamentului de Stat, la începutul lui martie 1989, o întâlnire Bush-Gorbaciov după modelul celei dintre Ronald Reagan și liderul sovietic realizată în 1988.

Pe 18 ianuarie 1989, Henry Kissinger, fost secretar al Departamentului de Stat al SUA, aflat la Kremlin, îi propunea lui Mihail S. Gorbaciov, cu acceptul președintelui Bush⁴⁹, organizarea unor întâlniri și negocieri la nivel înalt (SUA-URSS) pentru a se ajunge la realizarea unor înțelegeri unele formale, altele informale, vis-a-vis de limitele celor două mari puteri în promovarea intereselor proprii în Europa de Est. „Kissinger îi expuse propunerea sa referitoare la o înțelegere în privința Europei Răsăritene. Ar putea avea Uniunea Sovietică vreun interes în cazul unei asemenea înțelegeri? Gorbaciov se aplecă în față, ridică dintr-o sprânceană și zâmbi cu jumătate de gură: Îmi dau seama că în spatele acestei întrebări mai există o întrebare, spuse el. Bănuia că Bush, folosindu-l pe Kissinger ca intermediar, încerca să-l păcălească și să-l facă să-i dezvăluie cât de mult era dispus să renunțe la controlul asupra Europei de Est”⁵⁰, scriau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott într-o lucrare referitoare la evoluțiile din arena relațiilor internaționale de pe parcursul anului 1989.

După plecarea emisarului de taină al Casei Albe, Mihail S. Gorbaciov avea să se consulte, conform declarațiilor oficiale, cu consilierul său personal pentru Europa de Est, Gheorghe H. Șahnazarov, care îl va sfătui să sprijine planul lui Kissinger⁵¹. „Din punct de vedere geopolitic, importanța țărilor socialiste europene pentru Uniunea Sovietică a fost determinată de faptul că de la început ele au jucat rolul unei centuri de securitate, care a creat o acoperire strategică centrului socialismului”⁵². Astăzi, cu toate schimbările produse în situația internațională, acest rol al Europei de Est, și în special al RDG, Poloniei și Cehoslovaciei, a rămas într-o măsură nemodificat”⁵³, scriau, la începutul anului 1989, analiștii de politică externă din anturajul secretarului general al PCUS. „Noi am descoperit slăbiciunile acestui model (socialist-n.n.) și am început să le schimbăm sistematic. De fapt acesta este scopul final al *perestroika* - să confere socialismului o nouă calitate. Un număr de țări ne urmează și au început, chiar înaintea noastră, procesul unor adânci reforme. Altele, RDG, România, Coreea de Nord nu admit această necesitate, mai ales din motive politice, pentru că *leadership-ul* lor nu dorește să schimbe nimic. În realitate toți au nevoie de schimbări, dar noi nu putem să le-o spunem în mod public pentru a nu fi criticați că încercăm să impunem prietenilor noștri *perestroika*. (...) Iar cei care se încăpățânează să nu răspundă chemării timpului fac ca răul

ceva mai aproape de social-democrația europeană astfel încât „dacă se dovedesc a fi reale, Uniunea Sovietică nu va mai putea să fie niciodată ceea ce a fost în trecut” (Apud Jack F. Matlock, *Autopsy on an Empire: The American Ambassador's Account of the Collapse of the Soviet Union*, Random House, New York, 1995, p. 122).

⁴⁸ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 56.

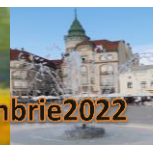
⁴⁹ O primă rundă de discuții între Henry Kissinger și președintele Bush a avut loc la 18 decembrie 1988 și viza obținerea unor garanții sovietice ferme privind neutilizarea forței pentru a se reprimă reformele sau liberalizarea Europei de Răsărit. Occidentul urma să promită că „nu va exploata nici una din schimbările economice sau politice care vor surveni acolo, în detrimentul intereselor «legitime» ale securității Uniunii Sovietice” (Apud *Ibidem*, p. 27).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 31.

⁵¹ Secretarul de stat James Baker a oferit, în mod discret, informații presei despre planurile lui Kissinger privind o înțelegere sovieto-americană asupra Europei Răsăritene. *New York Times* îi informa pe cititorii lui, în cursul zilei de 28 martie 1989, că secretarul de stat american „reflecta” la „Planul Kissinger” cu anumite rezerve. „Cred că este important ca orice fel de idee de acest gen, în măsura în care va fi urmată, să fie urmată cu grijă, în așa fel încât să nu ni se reproșeze că ne-am așezat împreună cu Uniunea Sovietică la masă și am început să modelăm Europa Răsăriteană”, îi va declara James Baker corespondentului diplomatic al ziarului, Thomas Friedman (Apud *Ibidem*, p. 72). Cancelariile occidentale din spațiul CEE vor protesta și vor solicita explicații administrației Bush. Marea Britanie a comunicat prin Sir Antony Acland, ambasadorul britanic la Washington, că Guvernul Majestății Sale era ferm împotriva „oricărui târg între Statele Unite și Uniunea Sovietică cu privire la Europa Răsăriteană” (Apud *Ibidem*, p. 73). Supusă presiunilor diplomatice ale aliaților din NATO, administrația Bush va comunica prin intermediul secretarului de stat adjunct Lawrence Eagleburger că „Planul Kissinger” era interesant ca și exercițiu intelectual, însă „dacă există vreun merit în propunerea lui Kissinger, acela este că ne oferă ocazia să ne gândim la implicațiile unor schimbări dramatice în Europa Răsăriteană” (Apud *Ibidem*).

⁵² „Gorbaciov și Șevarnadze au condus URSS indiscutabil, chiar dacă orbește, către o postură defensivă mult mai sigură, mai ieftină și mai rațională față de Vest, fără balastul unei confruntări imperiale și militare”, consemna John Lough în studiul *German Unification Accidentally on Purpose*, în *Soviet Analyst*, 07.11.1990, p. 1-2 (Apud Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 34).

⁵³ Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 17.

să se adâncească și să-și agraveze manifestările în viitor. (...) Noi trebuie să înțelegem clar că în viitor posibilitatea rezolvării situațiilor de criză prin mijloace militare trebuie exclusă cu desăvârșire”⁵⁴.

Pe măsură ce negocierile dintre aliații NATO și sovietici în privința reducerii forțelor convenționale și neconvenționale din Europa continuau, președintele George H. W. Bush a primit, la 14 martie 1989, o versiune revizuită a politicii de securitate americane NSR-3 (31 de pagini) care menționa faptul că „**politica SUA⁵⁵ va trebui să contribuie la «instituționalizarea» reformei sovietice, în așa fel încât aceasta să nu poată fi răsturnată sau stopată dacă Gorbaciov sau un succesor al său ar încerca să se întoarcă la Perioada Rece**”⁵⁶. NSR-3 prevedea și o serie de deziderate privind schimbările care urmau a se produce în URSS: 1) *garanții constituționale crescute pentru libertățile civile, politice și economice*; 2) *legi și practici electorale mai liberale, inclusiv votul secret*; 3) *o justiție independentă*; 4) *o presă mai critică*; 5) *înflorirea organizațiilor neoficiale*; 6) *mai multă libertate de mișcare*; 7) *progres în direcția stabilirii libertății economice prin descentralizarea procesului de luare a deciziilor*; 8) *dreptul de a posedea teren și capital*; 9) *renunțarea la economia dirijată*; 10) *renunțarea la monopolul Partidului Comunist și dizolvarea statului polițienesc*. Pe 12 mai 1989, președintele George H. W. Bush analizând relațiile sovieto-americane, în conformitate cu draftul unei viitoare Directive de Securitate Națională (NSDD-23)⁵⁷, a concluzionat că politica îngrădirii s-a dovedit plină de succes: „**Deși sperăm să depășim politica îngrădirii, trebuie să spunem că ne aflăm de abia la începutul unui nou drum. Ne vom confrunta cu multe pericole și incertitudini**”⁵⁸.

În contextul noilor transformări din arena relațiilor internaționale, Bettino Craxi, primul-ministru al Italiei în exercițiu și președinte al Consiliului European, a vizitat Moscova după venirea lui Mihail S. Gorbaciov la putere și a dat semnalul unui nou început în relațiile dintre Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Blocul Estic. Mihail Gorbaciov avea să declare după întâlnirea cu liderul politic italian, că este timpul „**de a organiza relații reciproc avantajoase între CAER și CEE în chestiuni economice**”⁵⁹. Liderul de la Kremlin comunica, totodată, faptul că „**în măsura în care țările CEE acționează ca o «entitate politică», noi suntem gata să căutăm un limbaj comun cu ea și asupra problemelor internaționale**”⁶⁰. În iunie 1985, secretarul CAER, Viaceslav Sîciiov, i-a comunicat oficial președintelui Comisiei Europene, Jacques Delors, că organizația pe care o reprezintă dorește să stabilească relații oficiale cu CEE. Relațiile dintre CEE și URSS, secondată de Blocul țărilor socialiste, aveau să se dezvolte, în perioada imediat următoare vizitei lui Bettino Craxi la Moscova, mai mult pe tărâm economic decât politic. Jacques Delors avea să declare, la 17 ianuarie 1989, în Parlamentul

⁵⁴ **Ibidem**, p. 18. Serghei A. Karaganov, directorul-adjunct al Institutului European al Academiei de Științe a URSS, referindu-se la eforturile de reformă ale noii elite conducătoare a Uniunii Sovietice, consemna: „*Sistemul confruntării blocurilor din era Războiului Rece nu numai că a început să prezinte fisuri, ca în anii precedenți, ci de fapt a început să se prăbușească. Acel sistem era în cel mai grad nefavorabil Uniunii Sovietice în sensul că URSS s-a trezit într-o postură de opoziție față de statele cu o economie preponderent sănătoasă. Confruntarea a rezultat în reducerea accesului URSS la descoperirile științifice, tehnice și culturale ale celor mai dezvoltate țări. Mai rău chiar, a întărit poziția grupurilor și structurilor sociale și politice conservatoare în interiorul societății sovietice. Într-adevăr, confruntarea Est-Vest a întârziat reforme absolut necesare procesului de democratizare, ducând la stagnarea și la criza pe care URSS încearcă acum să o învingă*” (Apud Anneli Ute Gabanyi, **op. cit.**, p. 35).

⁵⁵ „**Am decis să modificăm abordarea americană tradițională față de Europa de Est. Statele Unite încurajau sateliții care provocau cele mai multe neplăceri Uniunii Sovietice, astfel România și Nicolae Ceaușescu s-au aflat în fruntea listei americane a «celor buni».** Am hotărât că această abordare era greșită; că ar fi trebuit să încurajăm mișcarea din interior pentru lărgirea sistemului, pentru a-l face mai deschis. Așadar, Ceaușescu a ajuns în partea de jos a listei noastre, iar Polonia a urcat. Am perceput posibilități reale în modul în care evolua mișcarea *Solidaritatea*. Am încercat să acționăm astfel încât să evităm un nou ciclu de revolte și represiuni în Europa de Est. Doream să împingem înainte liberalizarea, dar într-un ritm care să nu provoace reacția sovietelor. Desigur, nu puteam ști care era acel ritm. Dar am încercat să evităm fie o reprimare violentă în interiorul Uniunii Sovietice, fie o reacție la Moscova în care linia dură l-ar fi eliminat pe Gorbaciov pentru că nu lua măsuri”, mărturisea generalul (r) Brent Scowcroft (Apud Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, David Ignatius, **op. cit.**, p. 135- 136).

⁵⁶ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 70.

⁵⁷ A fost semnată în septembrie 1989 și era centrată pe necesitatea trecerii „**dincolo de politica ținării în loc, spre o politică a SUA, care să promoveze activ integrarea Uniunii Sovietice în sistemul internațional**” (Apud Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 298 - 299).

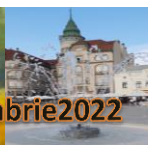
⁵⁸ Christopher Andrew, **op. cit.**, p. 453.

⁵⁹ Karen E. Smith, **Politica externă a Uniunii Europene**, Editura Trei, București, 2004, p. 61.

⁶⁰ **Ibidem**.

Cetatea Cavalerilor

European, că, la întâlnirea la vârf de la Rhodos (2 – 3 decembrie 1988) a Consiliului European, el „și-a exprimat regretul personal că, față de cooperarea economică, celei politice i se făcea puțin loc, iar cei Doisprezece nu doreau să cadă de acord asupra unor poziții comune sau să ia inițiative unite în dialogul Est-Vest”⁶¹. Abia la 24 aprilie 1989, Consiliul Afacerilor Generale al Miniștrilor de Externe din țările membre ale CEE a decis că trebuie să existe o abordare coerentă a politicii CEE față de Europa de Est. „Dezvoltările politice rapide au convins, evident, țări precum Marea Britanie și Franța de nevoia unei coordonări mai bune, chiar dacă aceasta înseamnă o oarecare încălcare a ariei relațiilor politice Est-Vest pe care statele membre le păzeau cu atâta gelozie pentru ele”⁶², scria un observator al evenimentelor aflate în desfășurare în acele clipe.

În cadrul Consiliului European de la Madrid din 26-27 iunie 1989, liderii politici ai țărilor membre ale CEE „au reafirmat deplina valabilitate a abordării cuprinzătoare, integrând aspectele politice, economice și de cooperare pe care Comunitatea Europeană și statele ei membre le urmează în relațiile lor cu URSS și cu țările din Europa Centrală și de Est”⁶³. Liderii politici europeni și-au reafirmat hotărârea lor și a statelor membre ale Comunității Europene „de a juca un rol activ în sprijinirea și încurajarea schimbărilor pozitive și a reformei”⁶⁴. La întâlnirea G-7 de la Paris din 14-16 iulie 1989, CEE s-a manifestat ca principalul actor al relațiilor Occidentului cu Blocul Estic reformator. Liderii G-7 au decis că politica față de reformele aflate în derulare în Europa de Est urma să se subsumeze următoarelor trei scopuri: 1) *ajutorul CEE intenționa să faciliteze reformele economice*; 2) *reformele urmau să ajute fiecare țară din Europa de Est să se integreze în economia mondială și* 3) *crearea unei nou cadru de securitate europeană regională*. „Demonstrația practică a relevanței Comunității pentru reconstrucția Europei ca întreg a facilitat apariția unui consens în interiorul Comunității și, într-adevăr în afara ei: CE ca atare era ideal plasată pentru a deveni piatra unghiulară a noii construcții europene”⁶⁵, scria Peter Ludlow în studiul intitulat *The Politics and Policies of the European Community in 1989*.

Chiar și după constituirea RFG și, apoi, a RDG, în 1949, Kremlinul nu a încetat să urmărească să-și asigure dreptul de control asupra întregii Germanii, propunând repetat, începând cu celebra „Notă Stalin”, din 10 martie 1952, reunificarea acestei țări, neutralitate pentru Germania reunificată, precum și desprinderea ei din cadrul NATO. Nota de pace a lui Stalin (1952), Criza Suezului (1956) și mai apoi a Berlinului (1958-1963), retragerea Franței din NATO (1966) aveau să favorizeze nașterea „Ostpolitik-ului” lui Willy Brandt (1969) și aveau să sugereze Kremlinului faptul că blocul occidental nu era un monolit și că putea fi subminat. În timpul Crizei Suezului (1956), SUA nu a înțeles cât de important era pentru Franța și Marea Britanie să li se permită adaptarea la noile circumstanțe fără a li se submina propria imagine despre ele însele ca mari puteri, ceea ce-l va determina pe cancelarul german Konrad Adenauer să declare, la 6 noiembrie 1956, la Paris, făcând referire la atitudinea SUA, în problema Suezului, că o Europă unită va fi revanșa față de Statele Unite. Criza Berlinului (1958 - 1963) i-a oferit președintelui de Gaulle prilejul de a plasa Franța în rolul de apărător al identității europene și a demonstra că Franța înțelege realitățile Europei și este sensibilă la interesele naționale ale Germaniei. Franța era gata să admită puterea militară și economică a Germaniei și să sprijine unificarea germană în schimbul recunoașterii de către Bonn a Franței ca lider politic al Europei.

Acceptarea înălțării Zidului Berlinului (13 august 1961) de către SUA a generat în rândurile politicianilor Germaniei Federale un șoc. Cancelarul federal Willy Brandt⁶⁶ avea să susțină mai târziu că

⁶¹ Ibidem, p. 88.

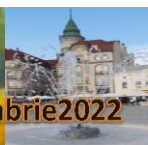
⁶² Ibidem, p. 90.

⁶³ Ibidem, p. 91.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Inițiatorul „Ostpolitik”-ului, Willy Brandt, cu nume de cod POLIARNIK („Polarul”), era un mai vechi „prieten” al ofițerilor sovietici de informații. Viitorul cancelar al RFG-ului (născut Herbert Frahm) avea să devină, în perioada anilor '30, liderul secțiunii de tineret a Sozialistische Arbeiterpartei (SAP), o aripă de stânga desprinsă din Partidul Social-Democrat (SPD). După 30 ianuarie 1933, Willy Brandt se va refugia în Norvegia unde va lucra ca ziarist. Participă la războiul civil din Spania, din februarie 1937, unde va fi intermediar între membrii SAP din Brigăzile Internaționale și milițiile neotroțkiste POUM. În toată această perioadă se va afla sub atenta supraveghere a ofițerilor sovietici de informații externe aflați pe frontul din Spania. După 22 iunie 1941, liderul social-democrat german și-a revizuit atitudinea față de Moscova. Rezidența NKVD din Stockholm, unde se mutase Willy Brandt după invazia germană asupra Norvegiei, a raportat că există serioase disensiuni în rândurile „troțkiștilor

„Ostpolitik”-ul⁶⁷ său a fost rezultatul dezamăgirii sale provocate de reacția Statelor Unite la construirea Zidului Berlinului. Toate aceste fapte și evenimente cu implicații majore asupra relațiilor internaționale au fost monitorizate cu maximă atenție de conducerea de la Kremlin⁶⁸. Ca urmare a „Ostpolitik”-ului RFG⁶⁹, NATO și lumea occidentală aveau să fie subminate de sovietici, iar relațiile Est-Vest au fost multă vreme infectate de virusul defetismului⁷⁰.

norvegieni” și că există unii, precum W. Brandt, care ar dori să colaboreze cu URSS. Willy Brandt a fost contactat, în toamna anului 1941, de către un ofițer operativ din rezidența de la Stockholm, M. S. Ohunev (nume de cod OLEG), care i-a lăsat, negăsindu-l acasă, cartea de vizită. În cursul zilei următoare, Willy Brandt a petrecut trei ore, la ambasada URSS, într-o convorbire cu Ohunev și cu rezidentul NKVD, Mihail Sergheievici Vetrov. Sovieticii i-au propus să se ocupe de obținerea de informații, de la prietenii săi norvegieni, asupra forțelor și operațiunilor germane în Norvegia. Pe parcursul următoarelor nouă luni, Willy Brandt s-a întâlnit, în mod clandestin, de două ori pe lună cu ofițerii sovietici din rezidența de la Stockholm și chiar a primit suma de 500 de coroane pentru care a semnat o chitanță. **POLIARNIK** a oferit informații și Intelligence Service-ului, în cazul crucișătorului german *Tirpitz*, și a contribuit la o mai bună înțelegere, de către Moscova, a presiunilor care se făceau de către Germania asupra Suediei pentru a se alătura Pactului Anticomintern, precum și-a planurilor de-a scoate în afara legii Partidul Comunist Suedez. Arestarea de către poliția suedeză, în vara anului 1942, a doi agenți cehi ai rezidenței NKVD, TEREENTI și VANIA, l-a determinat pe Willy Brandt să rupă legătura secretă cu ofițerii NKVD, în ciuda insistențelor acestora. A acceptat, totuși, să viziteze ambasada sovietică din Stockholm și să se întâlnească uneori cu ofițeri de informații ce lucrau sub acoperire diplomatică. Rezidența NKVD din Stockholm a raportat, în 1943, că POLIARNIK avea, de asemenea, legături cu ofițeri de informații britanici și americani, aflați în Suedia, precum și cu fostul secretar al Troțkiștilor Norvegieni. Dosarul operativ al lui Willy Brandt a fost distrus în 1959 astfel încât amenințările generalului Aleksandr Mihailovici Saharovski, șeful Direcției Generale I (Informații Externe) a KGB-ului (1956-1971), respectiv „**Avem destule mijloace pentru a vă pricinui necazuri**”, în condițiile în care **POLIARNIK** refuza să coopereze, din nou, cu Moscova, nu au putut fi puse în aplicare. La 27 mai 1969, KGB-ul a raportat CC al PCUS faptul că omologii din RDG solicită fotocopiile documentelor din arhive asupra trecutului nazist al cancelarului vest-german Kurt Georg Kiesinger pentru a fi utilizate ca măsuri de compromitere a lui Kurt G. Kiesinger. Moscova nu a putut să-i refuze pe aliații est-germani iar în toamnă Willy Brandt va deveni cancelar al RFG.

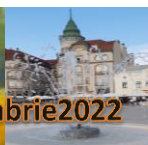
⁶⁷ În aprilie 1972, liderul creștin-democraților (UCD), Rainer Barzel, a înaintat o moțiune de neîncredere, în Bundestag, împotriva PSD. **Departamentul Principal de Informații (Externe)** al STASI (**HVA**) a intervenit, la solicitarea KGB-ului, cu puțin timp înainte de votul crucial, și a recrutat un deputat corupt din UCD, Julius Steiner, cu numele de cod SIMSON. Pentru 50.000 de mărci, SIMSON a votat împotriva iar moțiunea a căzut cu o diferență de două voturi. „Ostpolitik”-ul a rămas în viață.

⁶⁸ Pe filiera KGB-ului, la 9 septembrie 1969, conducerea de la Moscova primea o ofertă de colaborare politică din partea conducerii Partidului Social Democrat vest-german, respectiv prin Egon Bahr, omul de încredere al viitorului cancelar Willy Brandt. „**Dacă dăm crezare lui Zewditz, există în mediile industriale din Germania Federală forțe susceptibile de a facilita normalizarea raporturilor cu URSS; totuși, posibilitățile lor sunt limitate din pricina faptului că relațiile economice dintre RFG și URSS se află în «stadiu embrionar».** (...) **După informațiile aflate în posesia noastră, conducerea celui alt partid la putere în Germania de Vest, Democrația creștină, face eforturi pentru a intra în contacte neoficiale cu reprezentanți ai părții sovietice și se declară dispusă să stabilească «un amplu dialog susceptibil să lămurească multe puncte obscure din cele două lagăre».** Analiza documentelor primite atestă faptul că cele două mari partide concurente din RFG se tem fiecare că adversarul lor politic le va răpi inițiativa în domeniul reglementării relațiilor cu Uniunea Sovietică și sunt gata să poarte, cu titlu neoficial, fără divulgări în presă, tratative care pe viitor ar putea contribui la întărirea poziției și prestigiului lor”, raporta Iurii V. Andropov, președintele KGB-ului, către Biroul Politic al CC al PCUS (Apud Vladimir Bukovski, **op. cit.**, p. 15). Pe baza informațiilor rezidenței KGB din RFG, și nu numai, Biroul Politic al CC al PCUS avea să ordone ca întreaga rețea a spionajului sovietic din Europa Occidentală, să-i urmărească pe socialiști și social-democrați cu scopul transformării mișcărilor politice, reprezentate de aceștia, în instrument al politicii externe sovietice.

⁶⁹ CIA-ul a încercat din răspunderi să influențeze „Ostpolitik”-ul Germaniei federale iar în culisele acestui efort se află implicat și **generalul Ion Mihai Pacepa, adjunct al șefului Direcției de Informații Externe (DIE/UM 0920) de la București**. Refugiarea generalului Pacepa în Occident, la 29 iulie 1978, a favorizat, prin primele sale declarații, un puternic scandal de presă în urma căruia opt deputați social-democrați vest-germani, printre care **Joachim Broudre-Groeger** (din 1970 referent personal al lui Egon Bahr) și **dr. Uwe Holz** (președinte, din 1974 până în 1976, al Comisiei Bundestag-ului pentru colaborare economică, respectiv ajutoare de dezvoltare), au fost acuzați de colaborare cu serviciile de informații ale blocului socialist. Campania de presă iscată de destăinuirile generalului Pacepa, întreținută abil de către CIA, nu numai în RFG ci și în țările membre NATO, a dus la erodarea prestigiului

Cetatea Cavalerilor

Cu ocazia vizitei pe care cancelarul federal Helmut Kohl o va efectua în URSS, în octombrie 1988, Mihail S. Gorbaciov îi va declara că „**înțelege sentimentul poporului german**”⁷¹ referitor la lipsa unității depline și, totuși, se pronunță „**pentru o îmbunătățire a colaborării între Republica Federală și RDG în cadrul dezvoltării în continuare a relațiilor Est-Vest**”⁷². Vizita secretarului general al PCUS în RFG, în perioada 12-15 iunie 1989, avea să reprezinte clipa când cancelarul Helmut Kohl a simțit că aude „**răsunând pașii lui Dumnezeu trecând prin evenimente**”⁷³. În Declarația Comună dintre RFG și URSS, semnată la finalul vizitei, se menționează faptul că „**omenirea se află în pragul mileniului trei în fața unor sfidări istorice**”⁷⁴ ce nu pot fi soluționate decât „**numai împreună**”⁷⁵, de către toate statele și popoarele, ceea ce presupune „**o nouă gândire politică...**”⁷⁶. Cei doi șefi de stat apreciau în Declarația Comună că „**Europei îi revine un rol de prim rang în modelarea unui viitor pașnic**”⁷⁷ și că această evoluție trebuie să fie sprijinită, în ciuda „**divizării de decenii a continentului**”⁷⁸.

Întâlnirea dintre Mihail S. Gorbaciov și Helmut Kohl avea să fie începutul unei relații politice extrem de fructuoase⁷⁹ și care va culmina în seara zilei de 10 februarie 1990 cu declarația președintelui

politic și-a imaginii social-democraților vest-germani și la viitorul lor eșec electoral în favoarea creștin-democraților lui Helmut Kohl.

⁷⁰ „**Aproape că nu a existat fruntaș social-democrat care să se deplaseze în RDG pentru discuții politice și să nu se distanțeze acolo de politica mea și a prietenului meu Ronald Reagan – așa cum se poate citi astăzi în actele PSUG. Un rol de precursor în acest «surogat» politic în problema germană a social-democraților l-a jucat tocmai organizația PSD din Berlinul Occidental, care la un congres de la mijlocul anilor '80, în aplauzele reprezentanților ministerului de externe al RDG, invitați acolo, a prezentat rezoluția principală potrivit căreia Republica Federală ar trebui să promoveze și să apere politica de pace a Uniunii Sovietice, la nevoie «până la conflict în alianța NATO». A fost rușinos felul în care mii și mii au demonstrat în anul 1987, în timpul sărbătoririi a 750 de ani de existență a Berlinului, când Ronald Reagan a venit la Berlin și, din fața Porții Brandenburg, s-a adresat lui Gorbaciov cerându-i să dărâme zidul**”, mărturisea Helmut Kohl, liderul creștin-democraților vest-germani (Apud Helmut Kohl, *Am vrut unitatea Germaniei*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 38).

⁷¹ *Ibidem*, p. 45.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Cancelarul german Otto von Bismarck declara: „**De unul singur nu poți realiza ceva, poți doar aștepta până când auzi răsunând pașii lui Dumnezeu trecând prin evenimente; atunci să-i sari înainte și să-i apuci colțul mantiei, asta-i tot!**”.

⁷⁴ Helmut Kohl, *op. cit.*, p. 50.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

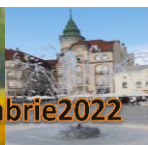
⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ În ultimul interviu pe care l-a acordat televiziunii vest-germane, la 10 octombrie 1991, la Moscova, Erich Honecker, fostul lider al RDG, avea să declare că este o greșală grosolană să se presupună că cei care la Leipzig proclamau în cor „*Noi suntem poporul!*”, precum și în alte părți, au provocat schimbarea pe care a cunoscut-o RDG⁷⁹. În opinia fostului lider politic est-german este necesară revizuirea ideii care există în legătură cu acest episod al istoriei. După derularea evenimentelor din 1989 din Europa Centrală și de Est, opinia publică internațională avea să fie informată de către dizidentul sovietic Vladimir Bukovski, prin intermediul ziarului parizian *Libre Journal*, din septembrie-octombrie 1990, de existența unei „**antene**” **ultra-secrete a KGB**, codificată „**Linci**” („**Fulgerul**”), care acționase în RDG, de la mijlocul anilor '80, independent de sediul KGB de la Karlshorst și fără să aibă vreo legătură cu STASI. „**Linci**” aparținea **Departamentului 4** (*RFG, RDG și Austria*), din Direcția Principală I a KGB-ului din Moscova, aflat sub comanda generalului Anatoli Novicov, și avea drept misiune „**restructurarea peisajului politic est-german, conform strategiei Kremlinului în vederea reunificării**” (Apud Cristian Troncotă, *Duplicatarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, Editura Elion, București, 2003, p. 132). Uriășele demonstrații de masă din RDG, cu caracter anticomunist și antisovietic, ce însumau câte 100.000 de oameni, compromiterea unor lideri politici est-germani, precum Hans Modrow, demolarea Zidului Berlinului, și nu numai, sunt, după cum confirmă istoricii germani Ralf Georg Reuth și Andreas Bonte în lucrarea *Das Komplot* (München, 1993), opera „**Linci**”. La 21 noiembrie 1990, cu prilejul unui interviu referitor la politica „Casei Europene Comune” a lui Mihail S. Gorbaciov, Erich Honecker declara că destituirea lui din funcția de șef al partidului și al statului est-german este rezultatul unei manevre de mare anvergură, planificată de multă vreme la scară europeană și chiar mondială, în condițiile în care reunificarea Germaniei era considerată ca fiind o contribuție însemnată la construirea „Casei Comune Europene” iar acest lucru nu putea fi atins decât printr-o transformare a sistemului politic din RDG. Nemulțumirile și destăinuirile foștilor lideri politico-militari est-germani provin din faptul că cererile foștilor ofițeri și agenți HVA, care se temeau de

Cetatea Cavalerilor

URSS, Mihail S. Gorbaciov⁸⁰. Cancelarul Helmut Kohl îl va suna pe George H. W. Bush, la 15 iunie 1989, pentru a-l informa în legătură cu convorbirile sale cu Gorbaciov. Președintele Statelor Unite va fi informat de faptul că secretarul general sovietic este foarte interesat de existența unei relații bune cu președintele american, iar cancelarul Kohl îi propunea lui Bush să vină în întâmpinarea lui Gorbaciov și **„din când în când să-l informeze direct, din proprie inițiativă, pe Gorbaciov, într-o problemă sau alta”**⁸¹. Helmut Kohl va mărturisi: **„Eu însumi i-am explicat în mod expres lui Gorbaciov că nu există nicio șansă să fie semănată discordie între SUA și Republica Federală sau ca europenii să fie decuplați de SUA. Gorbaciov a reacționat energic la această observație: nu este în nici un caz intenția lui să desprindă guvernul federal din tabăra vestică. Neutralizarea Germaniei ar duce la destabilizare. Aceasta ar fi un pericol și pentru Uniunea Sovietică. Mesajul lui Gorbaciov către germani a fost că Războiul Rece s-a încheiat, a apărut o nouă generație și că, cu toate deosebirile de sistem, acum trebuie ca miza să o constituie colaborarea”**⁸².

Cancelarul federal vest-german va insista ca Mihail S. Gorbaciov să nu uite că există, totuși, o Germanie divizată și un Berlin fără statut. Partidele politice vest-germane (Uniunea Creștin-Democrată, Uniunea Creștin-Socială, Partidul Social-Democrat și Partidul Liberal-Democrat) au salutat în Bundestag rezultatele vizitei secretarului general sovietic căreia Helmut Kohl îi reafirmase **„voința politică a guvernului federal de a desăvârși unitatea și libertate Germaniei”**⁸³ **prin libera autodeterminare și de a servi păcii în lume ca membru egal în drepturi, într-o Europă unită”**⁸⁴. Conducerea RDG înțelegea, astfel, că presiunea asupra Partidului Socialist Unit German (PSUG), ostil reformelor, urma să crească semnificativ⁸⁵.

persecuții după reunificare, au fost întâmpinate cu o atitudine rezervată de către sovietici. **„A fost – mărturisea generalul Markus Wolf – ultima trădare (de către sovietici – n.n.) a prietenilor lor est-germani, a căror activitate de peste patru decenii contribuise la întărirea influenței sovietice în Europa”** (Apud Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa și în Vest*, Editura Orizonturi&Sirius, București, 2003, p. 457).

⁸⁰ **„Cred că între Uniunea Sovietică, Republica Federală și RDG nu există diferențe de opinii cu privire la unitate și asupra dreptului oamenilor de a năzui către unitate și de a hotărî singuri asupra evoluției în continuare. Între dumneavoastră și mine există concordanță asupra faptului că germanii trebuie să decidă singuri opțiunea lor. Germanii din Republica Federală și din RDG trebuie să știe mai bine drumul pe care vor să meargă”,** va declara Mihail S. Gorbaciov (Apud Helmut Kohl, *op. cit.*, p. 185). Decizia președintelui URSS i-a bulversat pe Valentin Falin și Alexander Bondarenko, precum și pe ceilalți membri ai Biroului Politic al CC al PCUS, iar *Pravda* avea să scrie, la 11 februarie 1990, că **„secretarul general Gorbaciov și cancelarul federal german sunt de acord că germanii ar putea să realizeze unitatea patriei lor prin autodeterminare liberă, dacă ei doresc acest lucru”** (Apud *Ibidem*, p. 190). Cele inserate în paginile oficiosului PCUS au constituit o mare surpriză pentru cancelarul federal german, deoarece nu era obișnuit ca substanța convorbirilor și înțelegerile să fie difuzate voalat sau chiar retușate, dar reprezenta **„un indiciu în plus că întreaga chestiune era orchestrată de Gorbaciov și apropiații săi și strecurată pe lângă capetele betonate din Comitetul Central de atunci”** (Apud *Ibidem*).

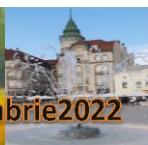
⁸¹ *Ibidem*, p. 51.

⁸² *Ibidem*, p. 51 – 52.

⁸³ François Mitterand considera că unitatea Europei Occidentale depindea de relația franco-germană, astfel încât în timpul întâlnirii cu cancelarul Helmut Kohl, din 25 mai 1985, pe un vapor de croazieră, în Bodensee, lacul Constanze, îi va declara: **„Axa politicii franceze este Europa, iar axa Europei este prietenia franco-germană”** (Apud Jacques Attali, *op. cit.*, p. 259). În Consiliul de Miniștri francez, președintele Mitterand va declara referitor la apărarea europeană: **„Un tratat de cooperare militară europeană trebuie să fie mai întâi franco-german. E un punct de trecere obligatoriu. Anglia nu e activă în Europa decât atunci când acest lucru o poate ajuta să frâneze un demers bilateral franco-german”** (Apud *Ibidem*). François Mitterand începea să accelereze politica sa de făurire a unității europene în contextul oferit de prăbușirea glaciului strategic al URSS.

⁸⁴ Helmut Kohl, *op. cit.*, p. 51-52.

⁸⁵ Günter Schabowski îi va declara istoricului Dimitrij Chmelnizki că la sfârșitul anului 1986 și la începutul lui 1987, Mihail S. Gorbaciov a făcut mai multe presiuni pentru organizarea unui puci în interiorul PSUG pentru a scăpa de Erich Honecker și a-l înlocui cu Markus Wolf, șeful HVA (Informațiile Externe) din STASI, un adept al *perestroika* și *glasnosti*. În 1987 au circulat multe zvonuri referitoare la pensionarea lui Markus Wolf în legătură cu acest „puci” moscovit. **„Putem totuși să presupunem că motivul fundamental al unor asemenea acțiuni îl constituia teama Kremlinului față de posibilele datorii pe care le-ar fi contractat în continuare RDG. Creșterea dependenței financiare ar fi consolidat automat poziția Bonnului în contactele sale cu Berlinul și ar fi dus la marginalizarea rolului Moscovei. Răsturnarea lui Honecker, care căuta o soluție pentru ieșirea din impas, și înlocuirea lui cu «securistul» Wolf, absolut loial, ar fi fost de natură să convingă în primul rând Statele Unite și țările CEE că**

La 30 mai 1989, după încheierea unei reuniuni a Consiliului NATO, președintele George H. W. Bush va ține un discurs în sala Rheingold din Mainz și în care va vorbi despre o „**Europă liberă și întregă**”⁸⁶ și va cere organizarea de alegeri libere și pluralism politic în Europa de Est, precum și „**o Europă mai puțin militarizată**”⁸⁷. Președintele SUA va declara: „**Nu poate exista o casă europeană comună atâta timp cât locuitorii ei nu sunt liberi să se miște dintr-o cameră în alta**”⁸⁸. Președintele Bush anunța Kremlinul că SUA „se angajau să țină cont de «interesele legitime de securitate» ale Uniunii Sovietice, să ridice restricțiile existente la exporturile de tehnologie în URSS și să conlucreze mai strâns în planul protecției mediului înconjurător”⁸⁹ în schimbul creării unui sistem politic pluripartid și al alegerilor libere în zona de influență sovietică. Discursul președintelui american avea să fie studiat, în dimineața următoare, de către Gheorghe H. Șahnazarov care va considera că „**toate condițiile lui Bush puteau fi îndeplinite**”⁹⁰. Polonia și Ungaria erau libere, în opinia Kremlinului, să facă ce doresc și nu exista „**niciun motiv pentru care Solidaritatea să nu poată veni la putere**”⁹¹, singura excepție fiind Germania care era „**un caz special**”⁹². La 21 iunie 1989, Mihail S. Gorbaciov se va întâlni cu amiralul William J. Crowe, președintele Statului Major Inter-Arme al SUA, aflat la Moscova într-o vizită particulară, la invitația omologului sovietic, și care va fi uimit să afle că relațiile dintre cele două super-puteri erau definite, de către sovietici, ca fiind **relații de parteneriat**.

Pe 10 iulie 1989, președintele SUA a început un turneu diplomatic în Europa în cadrul căruia va vizita Polonia și Ungaria. „**Indiferent ce se va întâmpla în această călătorie, cu siguranță nu va fi un turneu victorios în urma căruia să mă bat cu pumnul în piept...Nu vreau să par agitator sau provocator. Nu vreau să le complic viața lui Gorbaciov și celorlalți. Nu vreau să-i pun bețe în roate lui Gorbaciov**”⁹³, va declara președintele Bush colaboratorilor săi apropiați înainte de aterizarea la Varșovia. Ambasadorul României socialiste la Varșovia, Ion Teșu, comunica pe 13 iulie 1989, la ora 01.30, că W. Górnicki, purtătorul de cuvânt al Consiliului de Stat al Poloniei, i-a confirmat că s-au desprins trei idei valoroase din discuțiile cu delegația americană: „*1. Indicii privind recunoașterea meritelor conducerii poloneze, inclusiv pentru W. Jaruzelski, pentru curajul și înțelepciunea sa. 2. Asigurări clare din partea americanilor că SUA nu are intenția să stimuleze vreo mișcare de divizare atât a Poloniei cât și în țările Europei Centrale. Americanii au venit aici ca prieteni loiali. 3. În al treilea rând este problema ajutorului economic pentru schimbările care au loc în Polonia*”⁹⁴. Referindu-se la sprijinul politico-diplomatic al administrației Bush pentru generalul Jaruzelski, jurnalistul Victor Sebestyen consemna: „*Opoziția era profund dezamăgită. Majoritatea intelectualilor din Solidaritatea erau, din instinct, proamericani, însă și-au arătat disprețul față de cuvintele pe care le auzeau*”⁹⁵. Președintele Nicolae Ceaușescu era informat că „*Bush nu a repetat în luările sale de cuvânt cererea de retragere a trupelor sovietice din Polonia*”⁹⁶, iar

soarta RDG o decide în exclusivitate PCUS. De asemenea, ar fi descurajat orice încercări ale SED (PSUG – n. n.) de a căuta «drumul spre Vest» fără a fi obținut mai întâi acordul din partea Uniunii Sovietice”, adnotează istoricul Aleksander Gubrynowicz (Apud Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Pawel Ukielski, 1989. **Toamna națiunilor**, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 212-213). Istoricul Françoise Thom menționează faptul că la 18 iunie 1987, Markus Wolf, șeful HVA din STASI, se va întâlni în mod clandestin cu generalul Vladimir A. Kriucikov, șeful Direcției Generale I din KGB (Informații Externe), și Hans Modrow. Într-un interviu dat în aprilie 1988, Markus Wolf va critica climatul nesănătos din RDG. La 17 decembrie 1987, în timpul discursului ținut cu ocazia aniversării a 70 de ani de la crearea organelor securității statului sovietic, Viktor M. Cebrikov, președintele KGB, a menționat: „**Dată fiind situația politică, vom continua să perfecționăm acțiunea noastră comună cu organele de securitate din țările socialiste surori. Vom acționa în strânsă legătură cu ele**” (Apud Françoise Thom, *op. cit.*, p. 60).

⁸⁶ Gheorghe E. Cojocaru, *op. cit.*, p. 299.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 39.

⁹⁰ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 122.

⁹¹ *Ibidem*, p. 123.

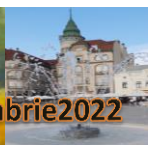
⁹² *Ibidem*.

⁹³ Victor Sebestyen, 1989. **Prăbușirea...**, p. 281.

⁹⁴ Dumitru Preda, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 138.

⁹⁵ Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 281.

⁹⁶ Dumitru Preda, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 138.

ajutorul financiar promis, respectiv 115 milioane dolari din partea SUA, este modest și nu a răspuns „nici așteptărilor conducerii Poloniei și nici celor ale «Solidarității»”⁹⁷.

În seara zilei de 11 iulie 1989, Air Force One a aterizat la Budapesta pe o ploaie cu fulgere și tunete. În cursul întâlnirii cu Miklós Németh, Károly Grósz și economistul Reszö Nyers, președintele Bush le-a spus: **„Suntem cu voi. Ce faceți voi este extraordinar. Este ceea ce ne-am dorit dintotdeauna. Nu vom complica lucrurile. Știm că vă va fi bine dacă și relațiile noastre cu sovieticii sunt bune...Nu intenționăm să vă facem să alegeți între Est și Vest”**⁹⁸. Ambasada Republicii Socialiste România din Budapesta va comunica Centralei MAE de la București, la 12 iulie 1989, ora 21.00, că președintele SUA, George H. W. Bush, în discursul ținut la Institutul de Științe Economice „Karl Marx” din Budapesta a încurajat actualul curs al reformelor din Republica Populară Ungară și a promis că Statele Unite vor sprijini acest lucru⁹⁹. Ambasadorul Traian Pop comunica Bucureștiului că **„în cuvântarea lui Bush nu s-au făcut niciun fel de referiri sau aluzii”**¹⁰⁰ la România.

În timpul zborului spre Paris la întâlnirea G-7¹⁰¹, președintele Bush va recunoaște faptul că ritmul reformelor din Europa Răsăriteană **„îl uluise de-a dreptul”**¹⁰², însă **„de fapt, conducerea Uniunii Sovietice și liderii din aceste țări”**¹⁰³ făcuseră posibil totul. În cursul dimineții de 18 iulie 1989, președintele Bush îi va scrie o scrisoare lui Mihail S. Gorbaciov în care va insista pentru obținerea acordului liderului sovietic pentru o întâlnire la cel mai înalt nivel, **„fără mii de asistenți care privesc peste umărul nostru** (al lui Bush și Gorbaciov – n. n.), **fără informările omniprezente”**¹⁰⁴ și fără mass-media. Scrisoarea olografă cu antetul Casei Albe a fost predată peste zece zile consilierului militar al lui Gorbaciov, mareșalul Serghei Ahromeiev, cu ocazia vizitei acestuia în Biroul Oval. Mihail S. Gorbaciov a primit-o din mâna consilierului său militar și a fost convins că era timpul pentru o discuție față în față cu președintele Statelor Unite.

La Paris, în cursul zilei de 29 iulie 1989, James Baker, secretarul de stat al SUA, va deajuna, la reședința ambadorului sovietic, în compania ministrului de externe sovietic, Eduard A. Șevardnadze. Înaltul demnitar sovietic a vorbit vreme de două ore despre politica internă sovietică, despre reformele lui Gorbaciov și contestatarii lui, problema naționalităților și resurecția idealurilor naționale, violența Armatei Roșii în Tbilisi (9 aprilie 1989) și despre faptul că *„mecanismul politic sovietic o luase înaintea*

⁹⁷ **Ibidem.** Președintele Bush se angajase să determine Banca Mondială să acorde 325 milioane de dolari pentru dezvoltarea agriculturii și industriei alimentare poloneze, precum încercarea de a convinge Occidentul să reeșaloneze 5 miliarde de dolari din datoria externă poloneză.

⁹⁸ Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 284.

⁹⁹ Președintele Bush i-a asigurat pe oficialii maghiari de faptul că: **1) Statele Unite vor sprijini eforturile acestora de a primi sprijin economic și asistență tehnică din partea Occidentului; 2) vor crea, cu aprobarea Congresului SUA, un fond de 25 milioane dolari din care să fie finanțate acțiunile de înviore a economiei ungare, precum și încurajarea investițiilor americane în Ungaria; 3) acordarea, cu caracter permanent, a clauzei națiunii celei mai favorizate, însă numai ca urmare a adoptării de către Parlamentul RPU a legii privind dreptul la emigrare; 4) acordarea de preferințe generale tarifare care să favorizeze un acces cât mai liber al Ungariei pe piața Statelor Unite și 5) garantarea investițiilor americane în Ungaria.** Totodată, președintele Bush a reamintit faptul că se va crea un fond de 5 milioane dolari destinați dezvoltării cooperării Est-Vest în domeniul ecologic și, totodată, crearea unui organism de resort cu sediul la Budapesta.

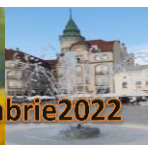
¹⁰⁰ Dumitru Preda, Mihai Retegan, **op. cit.**, p. 135.

¹⁰¹ În cursul dimineții de 15 iulie 1989 se va deschide reuniunea G-7 de la Arcadă (numită azi Arcul lui Mitterand), într-un imobil din noul cartier La Défense al Parisului. G-7 a protestat modest împotriva represiunii chinezești din Piața Tien-An-Men, a hotărât ca ajutorul financiar destinat Poloniei să fie coordonat de Comisia Europeană, a promis un ajutor pentru reducerea datoriilor africane și mexicane, un suport financiar pentru ridicarea de baraje în Bangladesh, a lansat inițiative importante împotriva spălării de bani etc. Reunificarea germană nu a fost luată în discuție. Pe 1 septembrie 1989, François Mitterand îi va explica premierului Margaret Thatcher că el nu se opunea reunificării germane cu condiția de a se reconfirma intangibilitatea frontierei polono-germane. **„Niciodată Gorbaciov nu va accepta o Germanie unită în NATO. Iar americanii nu vor accepta niciodată ca RFG să iasă din NATO. În acest caz nu trebuie să ne neliniștim: să spunem că ea va avea loc când vor decide germanii, dar știind că cei doi mari ne vor proteja”**, mărturisea președintele Mitterand (Apud Jacques Attali, **op. cit.**, p. 276). În interviul acordat lui Pierre Verluise (**La réunification allemande et les relations franco-allemandes**), publicat în septembrie 2002 pe site-ul www.diploweb.com, generalul Vernon Walters declară că președintele Bush a acceptat, în noiembrie 1989, să susțină activ reunificarea Germaniei, însă fără o neutralizare a acesteia (A se vedea: <http://www.diploweb.com/La-reunification-allemande-et-les.html>).

¹⁰² Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 136.

¹⁰³ **Ibidem.**

¹⁰⁴ **Ibidem**, p. 139.

mecanismului economic”¹⁰⁵. Ministrul de externe sovietic a ținut să precizeze: „Dacă vom fi siliți să recurgem la forță, aceasta va însemna sfârșitul perestroikăi. Va însemna că am dat greș. Va fi sfârșitul oricărei speranțe de viitor, sfârșitul a tot ceea ce am încercat să facem, adică să creăm un sistem nou, bazat pe valorile umane. Dacă se va recurge la forță, va însemna că dușmanii perestroikăi au triumfat. Înseamnă că nu am fost cu nimic mai buni decât cei care au fost înainte de noi. **Nu putem merge înapoi**”¹⁰⁶.

La jumătatea lui august 1989, Jacques Attali, consilierul special al președintelui Mitterand, venea cu o propunere extrem de îndrăzneță: crearea unei instituții europene care să adune toate țările de pe continent, inclusiv URSS. **„În cel mai bun caz, îmi imaginam eu, această instituție ar trebui să fie în același timp o bancă și un forum pentru a pune în practică un proiect politic comun pentru toate aceste țări: o adunare continentală. Eram convins că pacea în Europa depindea de capacitatea Uniunii Sovietice de a reuși să iasă din comunism, și că Gorbaciov trebuia să fie ajutat politic și financiar în demersul său, ca și țările din Est, să reușească această tranziție**”¹⁰⁷, mărturisirea Jacques Attali. Președintele François Mitterand va accepta sugestia consilierului său special, însă nu va fi de acord cu lărgirea CEE înainte ca ea să fi devenit o realitate politică.

Pe 18 august 1989, Alexandr Iakovlev a abordat problematica Pactului Molotov-Ribbentrop (PMR)¹⁰⁸ aflat în analiza unei Comisii¹⁰⁹ instituită de Congresul Deputaților Poporului al URSS, într-un

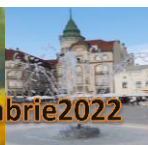
¹⁰⁵ Ibidem, p. 141.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 142.

¹⁰⁷ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 275.

¹⁰⁸ Problematika Pactului Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939 se va afla în atenția mass-media și a opiniei publice internaționale pe parcursul întregului an 1989. La 10 august 1988, *Rahva Haal* a publicat un interviu al istoricului Heina Arumae, în care acesta a prezentat conținutul protocolului secret adițional al PMR. Revista *Aja Pluss* a publicat textul integral al Pactului Molotov-Ribbentrop, iar la 19 și 20 august 1988 *Noorde Haal* a publicat un articol al lui Kullo Arjakas privind evenimentele din lunile august și septembrie 1939. Frontul Popular Eston a inițiat o serie de reuniuni politice referitoare la politica sovietică din Estonia, desfășurate între 21 și 23 august 1988, și care s-au constituit în catalizatorul mișcării de obținere a adevărului istoric și a independenței Estoniei, Letoniei și Lituaniei. Unul din vorbitorii memorabili de la aceste întruniri a fost profesorul Iurii Afanasiev, rectorul Institutului de Istorie și Arhivistică de la Moscova, prezentat auditorului de Marika Villa ca un istoric onest. Vorbind alături de Aadu Must, Kullo Arjakas, Mikk Titma și Edgar Savisaar, Iurii Afanasiev a susținut ferm că Pactului Molotov-Ribbentrop este o realitate istorică, prin care au fost sacrificate o serie de state mici și a permis lui Hitler să declanșeze cel de Al Doilea Război Mondial. Ideea condamnării Pactului Molotov-Ribbentrop a răsunat cu tărie crescândă la congresul Frontului Popular Eston, din luna octombrie 1989 și la Adunarea Baltică, din 13-14 mai 1989. Declarația comună al mișcărilor populare din Estonia, Letonia și Lituania proclama că: **„Părțile semnate condamnă în unanimitate consecințele politice ale protoalelor secrete ale Pactului Molotov – Ribbentrop în ce privește suveranitatea națională a Letoniei, Lituaniei și Estoniei și acțiunile Uniunii Sovietice care le-au urmat și care au încălcat normele internaționale și ale dreptului omului. Părțile semnate sunt de acord că încorporarea Letoniei, Lituaniei și Estoniei în componența URSS a fost rezultatul anexării acestora și a avut o justificare legală”**. La 8 iulie 1989, în cadrul ședinței comune a Consiliului și conducerii regionale a Frontului Popular Eston, care a avut loc la Polva, s-a cerut Sovietului Suprem al RSS Estonă să anuleze declarația Consiliului de Stat al Republicii Estonia, din 22 iulie 1940, privind intrarea Estoniei în componența URSS. Frontul Popular a anunțat că va declanșa o campanie publică de strângere de semnături în sprijinul acestei propuneri.

¹⁰⁹ În cursul ședinței din 2 iunie 1989 a Congresului Deputaților Poporului al URSS, Endel Lippmaa, în calitate de reprezentant al Estoniei în Prezidiul Congresului Deputaților Poporului al URSS a făcut următoarele propuneri: **1) înființarea unei Comisii pentru evaluarea Pactului Molotov-Ribbentrop; 2) MAE al URSS, alte instituții și arhivele să fie obligate să prezinte Comisiei toate documentele relevante necesare evaluării; 3) Comisia să prezinte evaluările sale Sovietului Suprem al URSS până la sfârșitul lunii iunie 1989 și să facă publice concluziile la care va ajunge**. Endel Lippmaa a afirmat în fața Prezidiului: „Unii se pot întreba, de ce atâta grabă? La 23 august 1989 se va aniversa divizarea Europei ca urmare a târgului cu Hitler. De aceea trebuie să acționăm imediat. Mai mult decât atât, s-a propus că ar trebui să fie o denunțare a pactului, din momentul semnării documentului. Aceasta nu este o idee rea, dar mai mulți dintre delegații noștri nu cunosc textul tratatului și, ceea ce este mai important, doar denunțarea prin declararea invalidității tratatului nu va fi suficientă. Trebuie elaborate concluziile. Toate acestea vor avea consecințe și este necesară o comisie. Proiectul va fi elaborat de membrii delegației estone, cu participarea activă a letonilor și lituanienilor, dar el va fi făcut în numele Prezidiului” (Apud Heiki Lindpere, **Molotov-Ribbentrop Pact: Challenging Soviet History**, Editura The Foreign Policy Institute, Tallinn, 2009, p. 14). Ca urmare a propunerii lui Mihail Gorbaciov, președintele Comisiei a fost numit Aleksandr Iakovlev, secretar al Comitetului Central al PCUS. Mihail S. Gorbaciov promise o copie a textului Protocolului Secret din 23 august 1939. Era doar o copie, nu un document autenticat sau microfilm. Comisia a convenit ca prima sa ședință să aibă loc pe 2 iunie 1989, la orele 11.30, în Sala Granovitaia din Kremlin. Istoricul rus Roy Medvedev va susține public, cu referire la necesitate înființării unei asemenea Comisii, următoarele: „Chiar și în zilele noastre, istoria oficială, articolele și studiile publicate de Moscova susțin că Estonia, Letonia și Lituania au intrat de bună voie în componența Uniunii Sovietice, că acolo au fost revoluții populare, că nu au fost comise violențe și amenințări și tot ce s-a întâmplat a fost în concordanță cu opțiunile națiunilor lituaniană, letonă și estonă. Aceasta nu este adevărat. Nu există nici o îndoială că totul s-a întâmplat în timpul unui război imperialist, cu o totală lipsă de respect față de statele mici, manifestată de Uniunea Sovietică, dar și de Germania, Japonia, Marea Britanie și Franța. Acestea și-au

interviu acordat ziarului *Pravda*. Alexandr Iakovlev a făcut o serie de afirmații¹¹⁰ care au stârnit revolta naționaliștilor din Statele Baltice¹¹¹. În interviu, Alexandr Iakovlev sugera că nu ar fi existat norme internaționale atunci când s-a semnat Pactul Molotov-Ribbentrop și încerca, totodată, eludând legăturile logice dintre evenimente, să justifice acțiunile lui Stalin și apela la sentimentele patriotice ale rușilor de rând. Poziția lui A. Iakovlev releva faptul că viitorul politic al Statelor Baltice începea să fie pus sub semnul întrebării de către administrația de la Kremlin.

Populațiile din cele trei State Baltice vor organiza, la 23 august 1989, o serie de manifestații politice în favoarea independenței Statelor Baltice, inclusiv emoționanta **Cale Baltică**¹¹². Luând cuvântul la mitingul organizat la frontiera estono-letonă, la 23 august 1989, vicepreședintele Comisiei speciale, Edgar Savisaar¹¹³, a afirmat că era convins că va veni o vreme când Moscova va trebui să răspundă la problema Pactului Molotov-Ribbentrop¹¹⁴ deoarece: „Cu cât va trece mai mult timp, cu atât vor fi mai

rezolvat propriile probleme sacrificând neutralitatea Belgiei, Olandei, Finlandei și altor state. Ca urmare comisia trebuie înființată și noi trebuie să evaluăm corect și definitiv asemenea tratate” (Apud *Ibidem*, p. 16).

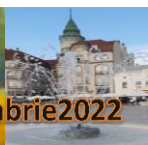
¹¹⁰ „Comisia nu și-a finalizat încă activitatea. Toate declarațiile cu privire la concluziile la care ar fi ajuns sunt opinii personale, indiferent de sursa lor. Mă tem că graba nu va servi cauzei”, declara Alexandr Iakovlev (Apud *Ibidem*, p. 29).

¹¹¹ În acea perioadă în întreaga presă sovietică se publicau un număr semnificativ de articole despre Pactul Molotov-Ribbentrop, în care se vehiculau jumătăți de adevăr și erau negate faptele, ignorându-se o serie de concluzii ale specialiștilor Comisiei. La 6 august 1989, *Pravda* a publicat un articol semnat de istoricul I. Emelianov intitulat **August 1939. Înainte și după**, iar la 11 august 1989, tot *Pravda* a dedicat o pagină întreagă unei mese rotunde la care au participat exclusiv „experții” lui Valentin Falin, reprezentantul aripii conservatoare de la Kremlin în Comisie. *Argumente și Fapte* (nr. 32 din 12-18 august 1989) a publicat de asemenea un material intitulat **Pactul controversat**, al istoricului A. Iakucevskii.

¹¹² „Majoritatea oamenilor care și-au unit mâinile în timpul acelei manifestări impresionante, considerau că gestul lor este un legământ în vederea obținerii independenței. Ca unul din inițiatori, misiunea mea a fost să sparg nucleul rece și pietrificat al istoriei sovietice distorsionate. Obiectivul nostru era clar: să decuplăm vagonul baltic de la trenul denumit Uniunea Sovietică, însă opiniile erau diferite în legătură cu modalitatea de acțiune. Unii erau de părere că singura soluție era să aruncăm în aer trenul, alții recomandau să deturnăm trenul, iar alții susțineau să derutăm mecanicul și să tragem trenul pe o linie secundară. În final, am decis să atacăm punctul sensibil, respectiv mecanismul de cuplare care ne ținea legați de locomotivă. Am ales să demonstrăm întregii lumi că noi am devenit parte a acestui tren împotriva voinței noastre și că suntem tractați într-o direcție pe care nu noi am ales-o. Scopul nostru în anul 1989 era să realizăm o revizuire a aritmeticii politicii mondiale. Pentru a realiza acest lucru, aveam nevoie de documente despre felul cum fusese împărțită Europa în anul 1939 și trebuia să demonstrăm cum, în anul 1940, am devenit parte a unei însumări, după care Estonia s-a aflat timp de o jumătate de secol sub ocupația Uniunii Sovietice. Sarcina noastră era să atragem atenția comunității internaționale asupra unei singure propoziții: **«În cazul unor rearanjamente teritoriale și politice în zonele care aparțin Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), granița de nord a Lituaniei va fi granița care delimitează sfere de influență ale Germaniei și URSS»**. Această propoziție din protocolul secret, semnat la 23 august 1939 de către ministrul de externe al celui de-al Treilea Reich Joachim von Ribbentrop și ministrul sovietic de externe Viaceslav Molotov, a pecetluit soarta poporului eston. Uniunea Sovietică și Germania nu au ratificat acest document diplomatic, dar l-au pus în aplicare”, declara omul politic estonian Edgar Savisaar (Apud Heiki Lindpere, **op. cit.**, p. 57-58).

¹¹³ Edgar Savisaar a fost vicepreședinte al Comisiei, iar după redobândirea independenței Republicii Estonia a fost primul ei prim-ministru (1990-1992). S-a născut la 31 mai 1950 și a absolvit Facultatea de Istorie la Universitatea din Tartu în 1973. A fost primar al capitalei Estoniei din 2001 până la 14 octombrie 2004.

¹¹⁴ „Tratatul sovieto-german de neagresiune din anul 1939 este unul din exemplele cele mai izbitoare de cât de departe s-a putut ajunge în deformarea cunoașterii istoriei noastre. Toate acestea s-au realizat și au fost impuse prin lucrări, filme și alte versiuni oficiale ale istoriei noastre și prezentarea acestora atât la Moscova, cât și în republicile baltice. Profunzimea până unde au pătruns aceste deformări în conștiința socială este relevantă de asemenea de faptul că al II-lea Congres al Deputaților Poporului nu a reușit să se ia la trântă cu «Sindromul baltic», cum îl numesc eu. În timpul sesiunilor congresului se putea percepe o ostilitate față de tot ce ținea de Statele Baltice. De exemplu, în momentul când un deputat baltic se îndrepta spre microfon, era însoțit de un murmur de dezaprobare. La un moment dat, un deputat baltic a luat cuvântul, fiind ca de obicei convingător, însă acest murmur s-a transformat într-o furtună de nemulțumire și ostilitate. Aceasta s-a întâmplat cu puțin timp înainte de încheierea ultimei sesiuni a congresului. Din păcate, trebuie să spun că nu este doar «Sindromul baltic», reacții asemănătoare au fost și față de deputații Moldovei. Prejudicierea intereselor naționale (de stat) s-a dovedit a fi un obstacol greu de depășit chiar și de deputații poporului ai URSS. Consider că Pactul Molotov-Ribbentrop este una din cele mai importante chestiuni care testează starea societății noastre. În primul rând, trebuie studiat și evaluat cu sinceritate evenimentul istoric, deoarece aceasta ar putea fi un pas înainte spre îmbunătățirea conștiinței sociale, a stării de spirit a societății sovietice și moralității în general. Este clar că fără rezolvarea acestei probleme nu ne putem aștepta să avem relații normale cu Estonia, Letonia, Lituania și Moldova. Relațiile normale nu se pot baza pe minciuni și falsificări. Aceasta pare a fi un lucru logic, dar este foarte dificil de realizat în practică. De asemenea, mai există și un aspect pur științific. Nu este nici o îndoială că avem nevoie de o evaluare a istoriei relațiilor noastre internaționale, a Uniunii Sovietice în contextul celui de Al Doilea Război Mondial, dacă dorim să ne înțelegem trecutul și să devenim mai buni. De asemenea, trebuie evidențiate și alte aspecte care relevă importanța soluționării acestei probleme. În primul rând, acest lucru este important pentru toate popoarele sovietice. În al doilea rând, oamenii de știință și educatorii se află în poziție de așteptare în ce privește problema respectivă, deoarece aceasta privește multe aspecte ale vieții noastre. Cu toate acestea, Centrul continuă să se opună încercărilor pașnice, obiective și științifice de a rezolva această problemă. De ce? Să ne reamintim câteva exemple din care rezultă reticența anumitor persoane de revedere a acestei chestiuni. Noi, majoritatea

multe întrebări la care trebuie răspuns. Acestea vor fi puse de un popor întreg și un popor întreg va aștepta răspunsul”¹¹⁵.

Oficialii administrației Bush vor considera că nu este în interesul Statelor Unite să încurajeze în mod public dorința de ieșire din Uniune a balticilor, deoarece „**se temeau - adnotau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott - ca o mișcare bruscă de separatism să nu degenereze în violență și, posibil, în război civil, în care caz s-ar putea ca porțiuni mari din teritoriul Uniunii Sovietice să se rupă, lăsând armele nucleare sub un control nesigur**”¹¹⁶. Referindu-se la problematica Statelor Baltice, fostul consilier prezidențial pentru securitate națională al președintelui Bush, generalul (r) Brent Scowcroft mărturisea, în 2008, următoarele: „**Balticii făceau încă parte din Uniunea Sovietică; cu toate acestea, nu recunoscuserăm niciodată încorporarea lor în URSS, așa că pasiunile erau puternice în ambele tabere. În Statele Unite, lobby-urile balticilor, foarte puternice, ne presau să recunoaștem cele trei state baltice, după care s-au produs revoltele de acolo și noi tulburări. Era foarte, foarte delicat. Ceea ce am reușit să facem a fost nu să-i alungăm pe sovietici din țările baltice, ci să-i aducem în poziția de a recunoaște singuri independența acestor state**”¹¹⁷.

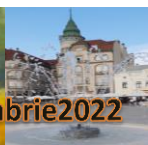
Pe 13 septembrie 1989, secretarul de stat adjunct Lawrence Eagleburger a ținut un discurs la Universitatea din Georgetown despre Europa și ale sale evoluții prezente și viitoare. „*Cu toate riscurile și incertitudinile sale, Războiul Rece s-a caracterizat printr-un set de relații remarcabil de stabile și previzibile între marile puteri. O lichidare bruscă a opoziției Est-Vest ar putea crea dezordine, ceea ce ar avea drept consecință prăbușirea guvernelor, restabilirea dictaturilor și – război. Auzim mereu că se spune că e necesar*

membrilor comisiei am făcut o evaluare politică și juridică a Tratatului germano-sovietic de neagresiune semnat la 23 august 1939, am întocmit un proiect de concluzii, dar în administrație sunt o serie de oameni care încă se opun ca acestea să fie făcute publice. Un exemplu în acest sens sun interviurile acordate de V. Falin și A. Iakovlev în care sunt susținute poziții care contrazic punctele de vedere ale majorității membrilor comisiei. Sau să luăm răspunsurile primite la apelurile făcute de Falin și Iakovlev la «autoritățile superioare», în care au fost atenționați că trebuie să renunțe la superficialism și să analizeze documentele într-un sens mai larg. Sunt multe exemple concrete care dovedesc că nu există voința de a accepta adevărul despre Pactul Molotov-Ribbentrop. Din nou, de ce? Se pare că este destul de dificil de răspuns la această întrebare, dacă nu înțelegem contextul relațiilor bilaterale dintre Moscova și republicile sovietice. Aș sugera următoarea ipoteză: în ultimii ani, Moscova a inițiat conflictele dintre mai multe popoare din cadrul Uniunii Sovietice. Așa-numitul «centru puternic», provoacă tensiuni sociale și naționale și se pare că, mai nou, aceasta este principala strategie a Moscovei în domeniul politicii sale etnice. Atitudinea negativă în ce privește Pactul Molotov – Ribbentrop și rezolvarea acestei probleme este doar unul din multe exemple ale provocărilor Moscovei. În acest caz avem de-a face cu un aspect specific Statelor Baltice, respectiv opoziția față de independența economică a republicilor atât în termeni teoretici, cât și legislativi. Am să menționez un alt exemplu care susține teoria mea. Acesta se referă la legislația care a fost adoptată de sovietele supreme din republicile baltice și caucaziene. Acestea relevă atitudinea imperială și dictatorială a Centrului față de Sovietele Supreme din republici. Acestea din urmă pot adopta o lege, dar Sovietul Suprem al URSS o declară invalidă, deoarece presupune un conflict cu unele prevederi ale Constituției URSS. Asemenea acțiuni demonstrează pe de o parte inabilitate, iar pe de altă parte lipsa de dorință de a asculta ce vor republicile să spună. În sfârșit, să ne amintim de declarația din 26 august 1989 a CC al PCUS cu privire la situația din Statele Baltice. Aceasta era plină de amenințări, insulte și aluzii tulburi. Conținutul și tonul acestui document nu sunt demne de nici o instituție modernă. De ce a fost nevoie să fie făcută această declarație? Pentru a crea tensiuni între popoarele baltice și ruși? Se pare că aceasta este politica autorităților centrale de la Moscova. O asemenea politică va duce în curând la un conflict între ruși și popoarele baltice. Aceleași lucruri se întâmplă și în Caucaz. Vedem acest lucru în Georgia și în special în conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan. În relațiile dintre Armenia și Azerbaidjan, Moscova încearcă să mențină o anumită simetrie. Valul de naționalism, raidurile, violența și asasinările din Azerbaidjan par să fie urmate imediat de un val de evenimente similare în Armenia. Chiar și valurile de nemulțumiri sunt echilibrate, de vreme ce numărul celor deportați, uciși sau violați este imediat «compensat» de un număr similar de victime de cealaltă parte. Toate acestea demonstrează dorința de a pretinde că imperiul se prăbușește din cauza conflictelor dintre popoare și nu din cauza conflictelor dintre republici și puterea centrală. Mie mi se pare că acesta este miezul problemei, deși nu cred că o asemenea politică este pe de-a întregul premeditată. Probabil avem de-a face cu o reacție intuitivă, dar este absolut clară în toate regiunile, în ultimii ani. Prin urmare, este ușor de înțeles de ce Centrul rezistă la recunoașterea existenței Pactului Molotov-Ribbentrop și a naturii imperialiste a acestuia. Este dificil pentru Moscova să accepte că suveranitatea Statelor Baltice a fost violată și că aceste republici au fost forțate să facă o serie de lucruri împotriva voinței lor. Sunt multe exemple ale ofensivei Centrului, în loc să facă o evaluare reală politică și juridică a Pactului Molotov-Ribbentrop. Din această perspectivă, activitatea comisiei pentru evaluarea politică și juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune din anul 1939, se pare că are o importanță deosebită. (...) membrii comisiei au discutat pe marginea multor documente, ceea ce a necesitat implicarea multor experți în problematica perioadei premergătoare celui de Al Doilea Război Mondial. S-a apelat și la ziariști și la experți în drept internațional. În plus, în paralel cu activitatea comisiei, au fost conferințe cu astfel de tematici, organizate în Statele Baltice la care au participat și membrii comisiei”, declara profesorul Iurii Afanasiev într-un interviu acordat publicației Paevaleht în februarie 1990 (Apud Ibidem, p. 67-69).

¹¹⁵ Ibidem, p. 30.

¹¹⁶ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 148.

¹¹⁷ Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, David Ignatius, **op. cit.**, p. 15.

să luaăm măsuri pentru a asigura succesul reformelor lui Gorbaciov. Dar nu aceasta este sarcina politicii externe occidentale. Ar fi mai bine să păstrăm consensul de securitate care a servit Occidentul atât de bine timp de patruzeci de ani, până când procesul de reformă democratică din Est va deveni realmente ireversibil”¹¹⁸, a declarat Lawrence Eagleburger.

La 21 septembrie 1989, ministrul sovietic de externe, Eduard A. Șevardnadze, se va întâlni la Casa Albă cu președintele Bush pentru prima dată de la preluarea mandatului de președinte de către președintele american. În urma discuțiilor cu ministrul sovietic de externe, președintele Bush și consilierul său pentru securitate națională, Brent Scowcroft, au stabilit că **„este bine să mențină un status quo în privința Blocului Răsăritean”**¹¹⁹ și, totodată, SUA nu va face declarații și nu va urmări o politică care să vizeze accelerarea destrămării Tratatului de la Varșovia. Administrația de la Casa Albă nu va sprijini nicio forță centrifugă care ar fi putut sfâșia în bucăți URSS-ul¹²⁰. Premierul Margaret Thatcher îi va remite lui Mihail S. Gorbaciov, cu ocazia vizitei pe care o va efectua la Moscova în septembrie 1989, o scrisoare din partea președintelui Bush prin care liderul de la Casa Albă îl asigură pe secretarul general sovietic de faptul că: *1) sprijinea fără niciun fel de rezerve perestroika; 2) nu era alarmat de previziunile sumbre privind reformele din URSS care păreau să eșueze și 3) politica SUA față de Europa de Est nu reprezenta o amenințare pentru URSS iar administrația americană „nu va încerca să profite de dificultățile ivite acolo”*¹²¹.

În discursul pe care îl va ține, la 16 octombrie 1989, în fața Asociației de Politică Externă de la New York, James Baker va declara: **„Ar fi o greșeală să conchidem că sarcinile sunt prea înfricoșătoare sau că impedimentele în calea succesului sunt prea mari. Până acum, Gorbaciov a arătat că se bucură de o putere mai mare cu fiecare an și își dezvăluie intenția «de a păstra acest curs»”**¹²². Totodată, la 4 octombrie 1989, James Baker încercase să-i obțină un sprijin financiar lui Gorbaciov din partea Comisiei pentru Finanțe a Senatului SUA astfel încât reformele sovieticilor să poată continua¹²³. Disensiunile dintre oficialii administrației Bush, referitoare la relațiile sovieto-americane și sfârșitul Războiului Rece, aveau să fie animate de discursul lui James Baker, de la New York din 16 octombrie 1989, precum și de declarațiile de la Moscova și Budapesta din 23 octombrie 1989. Uniunea Sovietică a recunoscut, în mod public, prin persoana ministrului de externe, Eduard A. Șevardnadze, faptul că invazia sovietică din Afghanistan, din decembrie 1979, viola „valorile umane generale”. La Budapesta, președintele în exercițiu al Ungariei, Mátyás Szűrös, a declarat că intervenția sovietică din 1956 a fost ilegală, iar actualul guvern maghiar este succesorul „mișcării de independență națională” pe care URSS a zdrobit-o cu ajutorul tancurilor. James Baker susținea ideea că declarațiile de la Moscova și Budapesta **„reprezintă materialul din care sunt alcătuite cascadele”**¹²⁴ astfel încât Statele Unite trebuie să sprijine *perestroika* lui Gorbaciov.

Robert Gates, adjunctul lui Brent Scowcroft, consilierul prezidențial pentru securitate națională, considera că reformele lui Mihail S. Gorbaciov au drept obiectiv întărirea puterii personale a liderului

¹¹⁸ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 154.

¹¹⁹ Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 300.

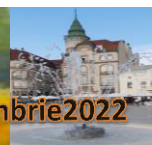
¹²⁰ Referindu-se la problema Statelor Baltice, secretarul de stat James Baker îi va sugera ministrului sovietic de externe ca URSS să acorde independență Estoniei, Letoniei și Lituaniei care vor deveni, astfel, trei mici Finlande. Eduard Șevardnadze va mărturisi că și el, și Mihail S. Gorbaciov credeau că **„naționaliștii vor opta «pentru maximum de autonomie politică și economică» în interiorul URSS, mai ales dacă perestroika va oferi un standard de viață mai ridicat”** (Apud Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 160). Cei doi înalți demnitari ai statului sovietic sperau ca Statele Baltice să fie un laborator pentru *perestroika* astfel încât să poată fi demonstrat restului Uniunii Sovietice că reformele economice propuse de Gorbaciov vor putea aduce o viață mai bună cetățeanului sovietic. **„Șevardnadze era convins că, dacă republicile non-ruse vor fi eliberate de aspectele cele mai ineficiente și mai represive ale conducerii sovietice, s-ar putea să dorească să rămână, în continuare, în cadrul unei uniuni sau al unei federații. În felul acesta, capacitatea de a ține sub control problema naționalităților condiționa în mod direct succesul perestroikăi, care, la rândul ei, depindea de bunăvoința lumii capitaliste de a ajuta Uniunea Sovietică să străbată perioada inevitabil traumatizantă a adaptării”**, concluzionau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott (Apud **Ibidem**).

¹²¹ Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 300.

¹²² Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 174.

¹²³ În aceeași perioadă, Robert Zoellick, colaboratorul lui James Baker, îl va însoți pe Alan Greenspan, președintele Federal Reserve, într-o călătorie de cinci zile, la Moscova, unde vor oferi sfaturi experților economici ai lui Gorbaciov referitor la modul în care puteau construi un sistem financiar orientat spre economia de piață.

¹²⁴ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 177.

sovietic și credea că „nu avea intenția să elibereze Europa Răsăriteană de comunism ci, mai degrabă, s-o dea pe mâinile unor comuniști de formație nouă, ca și el”¹²⁵. Departamentul de Stat nu a fost de acord ca Robert Gates să pronunțe un discurs la o conferință din Bethesda (statul Maryland) cu aceste opinii politice. Rivalitatea dintre Departamentul de Stat și Consiliul Securității Naționale al SUA atinsese cote înalte, astfel încât secretarul de stat James Baker a ținut să precizeze oficialilor de la Consiliul Securității Naționale: **„Președintele și cu mine am spus întotdeauna că vrem ca perestroika să reușească”**¹²⁶. În cursul zilei de 25 octombrie 1989, Mihail S. Gorbaciov, aflat în vizită oficială la Helsinki, va declara public că Uniunea Sovietică **„nu avea niciun drept, nici moral, nici politic”**¹²⁷ să se amestece în evenimentele aflate în curs de desfășurare în Europa Răsăriteană și presupunea că **„nici alții nu vor interveni”**¹²⁸. Purtătorul de cuvânt al MAE sovietic, Ghenadi Gherasimov, va declara reporterilor că *Doctrina Brejnev* a murit și că în locul ei va fi proclamată *Doctrina Frank Sinatra*¹²⁹.

„Dialogul” sovieto-american, început la 18 ianuarie 1989, la Kremlin, dezvoltat pe parcursul întregului an 1989 avea să se concretizeze în summit-ul sovieto-american la nivel înalt de la Malta din 2-3 decembrie 1989¹³⁰. În paralel cu aceste eforturi politico-diplomatice sovieto-americane pentru remodelarea relațiilor internaționale, cancelarul Helmut Kohl sosea la Paris, pe 24 octombrie 1989, pentru a cina cu președintele François Mitterand. Cei doi lideri de stat erau îngrijorați de evoluțiile politice din Europa Răsăriteană, precum și de cele ale Uniunii Sovietice, de posibila reunificare germană și viitorul politic și economic al CEE. **„Îndată ce imperiul sovietic va fi dislocat, totul se va schimba. URSS-ul nu se va mai interesa decât de dezvoltarea sa economică, de problemele naționalităților, nu va mai avea mijloacele de a face altceva și mai ales război. (...) Comunitatea Europeană va rămâne singura forță, va constitui un pol de reacție. Forța Europei va crește dacă Franța și RFG vor rămâne aliate. Nouă ne revine sarcina să facem Istoria, adică să facem să avanseze construcția europeană. (...) Problema dumneavoastră¹³¹ nu poate fi rezolvată decât în cadrul Europei”**¹³², va declara François Mitterand¹³³. Pe 2 noiembrie 1989, în timpul întâlnirii la vârf semestrială franco-germană, François Mitterand îi va declara cancelarului vest-german: **„M-aș mira foarte tare dacă următorii zece ani vor trece fără ca noi să trebuiască să ne confruntăm cu o altă structură a Europei. Nu fac pronosticuri, dar lucrul acesta se va întâmpla repede...”**¹³⁴. În fața mass-media, președintele Franței va mărturisi: **„Nu mă tem de reunificare...Nici un om politic european nu trebuie să mai facă de acum înainte raționamente fără a le integra acest element”**¹³⁵.

¹²⁵ Ibidem, p. 178.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem, p. 191.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ „Faptul că statele Europei aparțin unor sisteme sociale diferite este o realitate. Recunoașterea acestui fapt istoric și respectarea dreptului suveran al fiecărui popor de a-și alege sistemul social în funcție de propria dorință sunt cele mai importante premise pentru un proces european normal. În unele țări, ordinea socială și politică s-a schimbat în trecut și, la fel de bine, se poate schimba și în viitor, dar aceasta este exclusiv o problemă a popoarelor în cauză și a opțiunii lor. Orice amestec în afacerile interne, orice încercare de a limita suveranitatea statelor – prietene, aliate sau alte state – este inadmisibilă”, declara Mihail S. Gorbaciov în plenul Consiliului European de la Strasbourg pe 6 iulie 1989 (Apud Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 171).

¹³⁰ Referitor la stabilirea locului summit-ului, trebuie menționat faptul că președintele Bush dorea să-l invite pe Gorbaciov la Camp David sau la Kennebunkport. Era luată în calcul și varianta unui loc îndepărtat din Alaska, astfel încât întâlnirea putea avea loc la jumătatea drumului dintre Moscova și Washington. Însă, sovieticii doreau ca prima întâlnire Bush-Gorbaciov să se desfășoare pe teren neutru. Sicilia a fost refuzată de către sovietici. La sugestia lui William Bush, președintele Bush a accepta Malta ca loc de întâlnire. Moscova a fost de acord cu Malta și a propus ca întâlnirea să aibă loc la bordul unor nave militare sovietice și americane, în golful Marsaxlokk. Mass-media internațională și opinia publică au aflat în dimineața zilei de 31 octombrie 1989, din paginile lui *Washington Post*, că întâlnirea se va desfășura la Malta.

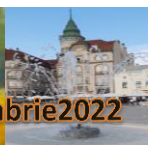
¹³¹ Reunificarea celor două Germanii.

¹³² Jacques Attali, *op. cit.*, p. 277.

¹³³ În cursul zilei de 25 octombrie 1989, François Mitterand va dezvălui agenda sa de priorități: 1) lansarea conferinței interguvernamentale care să ducă la crearea monedei unice europene; 2) adoptarea Cartei sociale europene; 3) crearea unei confederații și a unei bănci cu care să fie susținută evoluția țărilor din Răsăritul Europei. **„O bancă pentru Europa care, ca și BEI, să finanțeze marile proiecte, asociindu-i în consiliul ei pe cei doisprezece europeni, apoi pe alții – Polonia, Ungaria...și, de ce nu, URSS”**, declara François Mitterand (Apud Ibidem, p. 278).

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Ibidem, p. 279.

La 28 noiembrie 1989, Helmut Kohl îi va scrie președintelui Statelor Unite, George H. W. Bush, cu referire la întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană care urma să se desfășoare la Malta: „(...) **Întâlnirea de la Malta ar trebui să evite orice aparență de întâlnire la nivel înalt pentru păstrarea statu-quo-ului. (...) Din acest unghi de vedere ar trebui să fie tratată o problemă pe care secretarul general Gorbaciov o va aborda cu mare probabilitate față de dumneavoastră: respingerea oricărei destabilizări, creșterea stabilității prin reforme. Aș dori să vă recomand să fiți pe deplin de acord – și în numele meu – cu aceste țeluri**”¹³⁶. Totodată, Helmut Kohl îl conjura pe președintele Statelor Unite: „**Vă rog foarte cordial să nu fiți de acord la Malta cu nicio decizie care ar putea limita marja de acțiune a politicii noastre în problema germană**”¹³⁷.

„Jocul diplomatic” dintre cele două superputeri avea să fie relevat președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, la data de 1 decembrie 1989, prin Nota strict secretă cu nr. 0075/989 înaintată olograf de către generalul-colonel Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului (DSS), care menționa următoarele: „**În cadrul noilor convorbiri la nivel înalt dintre SUA și URSS, organizate la inițiativa sovieticilor, cele două părți vor aborda cu prioritate problemă privind redefinirea sferelor de influență și elaborarea unei noi strategii comune care să le asigure, în continuare, un rol dominant în toate problemele internaționale. (...) Se urmărește stabilirea unui nou echilibru pe continentul European care să permit atenuarea treptată a diferențelor de sistem politic și economic între țările socialiste și cele capitaliste și asigurarea transpunerii în practică a conceptelor privind «dezideologizarea relațiilor internaționale» și crearea așa-numitei «case comune europene»**”¹³⁸. Analistii DSS de la București apreciau că la Malta „ar urma să se discute și problema exercitării de noi presiuni coordonate asupra acelor țări socialiste care nu au trecut la aplicarea de «reforme reale», fiind avute în vedere îndeosebi R. P. Chineză, Cuba și România”¹³⁹.

Summit-ul de la Malta (2 - 4 decembrie 1989) s-a desfășurat în condițiile unui amplu efort de reconstrucție a sistemului de relații internaționale¹⁴⁰ ca efect al politicii de *perestroika* și *glasnosti* a lui Mihail S. Gorbaciov. Întâlnirea de la Malta avea să devină, astfel, punctul terminus al unor evoluții spectaculoase în arena relațiilor internaționale din epoca de sfârșit a Războiului Rece. Înainte de a ateriza în Malta, secretarul general sovietic va face o vizită la Roma unde, de sub statuia lui Iulius Cezar, va cere să fie reconvocată Conferința Pentru Cooperare și Securitate în Europa (CSCE) în 1990. Mihail S. Gorbaciov intenționa să folosească CSCE pentru a favoriza nașterea acelei Europe neutre. Liderul Uniunii Sovietice va anunța că Războiul rece se termina „**nu pentru că există învingători și învinși, ci tocmai pentru că nu există nici învingători nici învinși**”¹⁴¹.

În dimineața de 2 decembrie 1989, ora 10.00, delegația americană a urcat la bordul crucișătorului sovietic *Maxim Gorki* unde Mihail S. Gorbaciov și anturajul lui se pregăteau pentru a puncta decisiv în complicatul joc al rivalităților dintre superputeri. „**Erau foarte conștienți de faptul că trebuie să realizeze o manevră uriașă fără a pierde timp. Simțeam cu toții că Uniunea Sovietică era în cădere liberă, că statutul nostru de superputere se va face praf și pulbere dacă nu este reconfirmat de americani. Cu avalanșa anului 1989 care se forma chiar în spatele nostru, doream să ajungem la un fel de platou care să ne dea răgazul necesar să ne tragem sufletul și să privim în jur**”¹⁴², mărturisirea Serghei Tarasenko cu referire la planurile lui Mihail S. Gorbaciov și Eduard A. Șevardnadze.

¹³⁶ Helmut Kohl, *op. cit.*, p. 125- 126.

¹³⁷ *Ibidem*, 128.

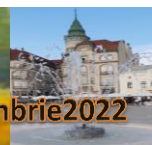
¹³⁸ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 207.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 208.

¹⁴⁰ Într-un document strict-secret al MAE sovietic se menționa, cu referire la criza din spațiul țărilor socialiste și poziția de urmat a URSS, următoarele: „**Trebuie să pornim de la faptul că folosirea forței militare ca parte a relațiilor noastre cu statele socialiste...este total exclusă, chiar și în situațiile extreme (cu excepția agresiunilor externe asupra aliaților noștri). Intervenția militară nu va preveni, ci va înrăutăți criza socială și politică, va provoca proteste de masă, chiar și rezistență armată, iar în final va duce la efectul opus, întărirea antisovietismului. Va submina grav autoritatea Uniunii Sovietice, va înrăutăți relațiile noastre cu puterile vestice...și va duce la izolarea Uniunii Sovietice. Dacă situația se agravează în vreo țară socialistă, trebuie să ne abținem...de la a oferi sprijin public acțiunilor represive ale autorităților**” (Apud Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 221).

¹⁴¹ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 211.

¹⁴² *Ibidem*, p. 217-218.

Memorialistica referitoare la acest summit, precum și stenogramele discuțiilor dintre cei doi lideri, relevă faptul că discuțiile s-au axat pe problematica generată de încheierea tratatelor START și a celui asupra forțelor convenționale din Europa în 1990, asupra situației Americii Centrale, a reunificării germane, a controlului armamentelor cu precădere cel naval¹⁴³. În cadrul întrevederii dintre cei doi lideri, în particular, aveau să discute situația Statelor Baltice (Letonia, Estonia și Lituania). Secretarul general sovietic a comunicat că sovieticii vor lua în calcul orice soluție politică care vine în întâmpinarea intereselor reciproce, însă nu va tolera secesiunea¹⁴⁴ în spațiul URSS. Președintele SUA a declarat că americanii nu se vor implica în comentarii în legătură cu acest subiect, deoarece nu dorea să creeze „probleme mari” Uniunii Sovietice, însă numai în cazul în care promisiunea repetată a lui Mihail S. Gorbaciov că nu se va face uz de forță rămâne valabilă¹⁴⁵.

Discuțiile de la summit-ul sovieto-american din Malta¹⁴⁶ l-au convins pe Mihail S. Gorbaciov de faptul că „politica lui de slăbire a strânsorii împotriva Europei Răsăritene - scriau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott - va elibera forțe contrare, eventual distrugătoare din această zonă”¹⁴⁷ astfel încât „vest-europenii”¹⁴⁸ nu vor fi în stare să înfrângă și să controleze singuri aceste forțe”¹⁴⁹ și va fi nevoie de ajutorul Statelor Unite. Referindu-se la „problema germană”¹⁵⁰, Mihail S. Gorbaciov a declarat: „În ceea ce privește problema Germaniei, am o politică prudentă și precaută”¹⁵¹. Ghennadi Gherasimov, purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe sovietic, avea să declare la finalul summit-ului: „Am înmormântat Războiul Rece pe fundul Mării Mediterane”¹⁵². Aleksander Bessmertnâh, fost ambasador al Uniunii Sovietice la Washington și, mai apoi, Ministru de Externe al URSS, avea să-și amintească: „Dacă n-ar fi fost Malta, Uniunea Sovietică n-ar fi renunțat niciodată așa de ușor la controlul asupra Europei răsăritene și a țărilor baltice”¹⁵³.

Summit-ul din Malta l-a determinat pe președintele Bush să structureze politica externă a Statelor Unite față de URSS pe patru principii: „1) să-i ajute lui Gorbaciov să rămână la putere; 2) să-l

¹⁴³ Mihail S. Gorbaciov dorea instituirea unor limite în ceea ce privește rachetele de croazieră lansate de pe mare (SCLM - Sea-launched Cruise Missiles).

¹⁴⁴ „Vom lua în considerare orice formă de asociere între statele baltice și guvernul sovietic central care vine în întâmpinarea intereselor reciproce”, avea să declare Mihail S. Gorbaciov la Malta în decembrie 1989 (Apud Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 232).

¹⁴⁵ „Gorbaciov a înțeles din aceasta - concluzionau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott - că Bush nu va face presiuni deosebite în direcția obținerii independenței pentru Republicile Baltice și că, atâta timp cât tancurile sovietice nu se vor pune în mișcare, președintele SUA nu se va angaja în niciun fel de demersuri demagogice pe această temă și nici nu va încerca să-și pună omologul într-o situație stânjenitoare” (Apud Ibidem).

¹⁴⁶ A se vedea: Malta. Decembrie 1989. Stenograma sovietică a întâlnirii de la Malta (I), în *Caietele Revoluției*, nr. 2 (40)/2012, p. 54-60; *Idem* (II), nr. 3 (41)/2012, p. 45-52; *Idem* (III), nr. 4 (42)/2012, p. 31-40.

¹⁴⁷ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 231.

¹⁴⁸ Referindu-se la interesele statelor membre ale CEE, vis-à-vis de agenda convorbirilor de la Malta, analiștii DSS de la București apreciau că acestea doreau „respectarea de către SUA a înțelegerilor convenite anterior cu statele vest-europene ca fiecare dintre acestea să aibă un rol sporit în influențarea situației din Europa de Est, astfel încât să-și asigure promovarea propriilor interese pe termen lung în această zonă” (Apud Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 208). „Franța și Anglia - raportau ofițerii DSS de la București - au solicitat totodată ca, în perspectiva constituirii unei confederații a celor două state germane, să se prevină deplasarea centrului de putere din Europa către Germania unificată, precum și o polarizare politico-economică și chiar militară între aceasta și URSS de genul celei existente înaintea celui de al doilea război mondial” (Apud Ibidem).

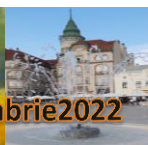
¹⁴⁹ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 231.

¹⁵⁰ Dialogul dintre François Mitterand și Hans Dietrich Genscher, ministrul german al Afacerilor Externe, din 30 noiembrie 1989, relevă importanța anumitor subiecte din agenda diplomatică internațională în preajma summit-ului de la Malta, mai puțin viitorul României socialiste chiar și luată individual. „Dacă unitatea germană se va face înaintea celei europene, veți avea împotriva dumneavoastră o triplă alianță (Franța, Anglia, URSS), exact ca în 1914 și în 1939. Sigur, veți fi nouăzeci de milioane de locuitori, dar URSS se va întoarce împotriva dumneavoastră, veți fi încercuiți și totul se va sfârși cu un război în care din nou toți europenii vă vor fi împotrivi. Asta este ceea ce doriți? Dacă, dimpotrivă, unitatea germană se va face după cea a Europei va fi progresat, noi vă vom ajuta”, avea să declare François Mitterand (Apud Jacques Attali, *op. cit.*, p. 286). Președintele Franței era angrenat într-un complicat joc politico-diplomatic a cărui miză era unitatea europeană în care cancelarul Helmut Kohl trebuia să-i cedeze lui François Mitterand. Lansarea negocierilor privind crearea Uniunii Europene, recunoașterea frontierelor cu Polonia și confirmarea denuclearizării Germaniei reprezentau cele trei condiții necesare fără de care François Mitterand nu dorea să discute cu Mihail S. Gorbaciov despre „reunificarea germană”.

¹⁵¹ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 222.

¹⁵² Ibidem, p. 233.

¹⁵³ Ibidem, p. 234.

mențină pe făgașul «reformei», indiferent cât de vag ar fi fost definită aceasta; 3) să realizeze înțelegeri favorabile pentru Statele Unite, care ar fi mult mai greu de obținut cu un regim mai dur la Kremlin; 4) să nu facă nicio concesie care să dăuneze Statelor Unite, în cazul în care Gorbaciov ar fi brusc răsturnat de la putere de tradiționaliștii sovietici”¹⁵⁴. Referindu-se la summit-ul de la Malta, Jacques Attali, consilier special al lui François Mitterand, scria: „Nimic n-a fost decis aici: cei doi Mari nu mai erau, de fapt, decât spectatori ai acțiunii popoarelor”¹⁵⁵.

La 4 decembrie 1989, la Bruxelles, președintele George H. W. Bush a ținut un monolog despre rezultatele summit-ului de la Malta, alături de alte monologuri ale aliaților europeni din NATO, până când a răbufnit adevărata problemă care preocupa cancelariile diplomatice europene: reunificarea germană și viitorul noului stat reunificat¹⁵⁶. „Ce e de făcut cu Germania de Est? Unde vor fi frontierele Germaniei? Germania reunificată va mai rămâne în NATO?”¹⁵⁷, a întrebat François Mitterand. Răspunsul a fost dezamăgitor și îngrijorător în același timp. „Nu pot vorbi decât în numele RFG. Germania reunificată va trebui să decidă pentru ea însăși”¹⁵⁸, a declarat cancelarul Helmut Kohl. Pe 6 decembrie 1989, la Kiev, Mihail S. Gorbaciov a declarat, referitor la reunificarea germană¹⁵⁹, după discuțiile cu François Mitterand că Germania „trebuie să se reunifice, dar în cadrul unei Europe mari”¹⁶⁰, iar la 31 decembrie 1989 a propus crearea unei Confederații europene care să cuprindă și URSS¹⁶¹.

¹⁵⁴ Gheorghe E. Cojocaru, **op. cit.**, p. 302-303.

¹⁵⁵ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 286.

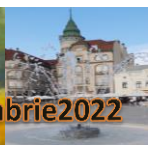
¹⁵⁶ Jacques Jessel, fost ministru plenipotențiar al Franței la Bonn și Washington, specializat în „problematica germană”, referindu-se la „culisele” politicii externe franceze în ceea ce privește reunificarea germană, declara într-un interviu: „Atunci când Zidul s-a deschis, pe 9 noiembrie 1989, era evident pentru cine voia să privească obiectiv situația că dacă Zidul rămânea deschis, RDG avea să se prăbușească în mod iminent. (...) Și totuși, diplomații francezi care ocupau cele mai înalte posturi la Quai d'Orsay au împărțășit în mare măsură eroarea de judecată a conducătorilor politici, iar unii dintre ei au insistat pe lângă Élysée pentru ca președintele Republicii să efectueze o călătorie în Berlinul de Est, discutată în principiu cu mult înainte de căderea Zidului. Era oare o eroare de analiză din partea lor, sau spirit de rutină, sau curtoazie – câtă vreme știau că în această direcție înclinau președintele François Mitterand și anturajul său? Sau poate se temeau de o Germanie reunificată care ar deveni prea mare? Un altul, după mărturisirea pe care mi-a făcut-o unul dintre colaboratorii săi, știa prea bine ce-ar fi trebuit să facă – sau să nu facă – președintele, dar a prederat să tacă, fiindcă ținea la postul său (...) Este adevărat că, pe planul politic propriu-zis, eroarea prezidențială era împărțășită pe scară largă de majoritatea conducătorilor partidului socialist francez, susținuți de altfel în acest sens de prietenii lor social-democrați din Germania de Vest. Așa se face că François Mitterand, după ce a afirmat de mai multe ori că nu se teme de reunificarea Germaniei, crede că a găsit o formulă abilă explicând că aceasta s-ar putea realiza «dacă germanii o vor», cu condiția să se facă «democratic», adică printr-o consultare a populației interesate și «pașnic», adică beneficiind de acordul statelor interesate printre care cele patru puteri care își asumă din 1945 încoace responsabilități privitoare la «Germania în ansamblu», implicit URSS, despre care, la Élysée, exista convingerea că nu va accepta niciodată” (Apud Pierre Verluise, **După douăzeci de ani...**, p. 117 - 120). Întâlnirea la nivel înalt franco-sovietică de la Kiev, din 6 decembrie 1989, avea drept obiectiv, din perspectivă franceză, „să se asigure de ostilitatea interlocutorului său față de reunificare și s-a străduit să-l convingă (pe Mihail S. Gorbaciov – n.n.) să-l însoțească în Berlinul de Est pentru un demers conjugat de susținere a regimului est-german” (Apud **Ibidem**). Liderul Uniunii Sovietice s-a eschivat, în mod elegant, și a încurajat vizita președintelui francez în RDG deoarece „reticențele franceze față de acest proces (al reunificării germane - n.n.) vor putea facilita sarcina diplomației sovietice în delicata strategie defensivă la care s-a angajat” (Apud **Ibidem**). Dintr-o astfel de perspectivă trebuie văzută și înțeleasă vizita lui François Mitterand în RDG, la 20 - 22 decembrie 1989, precum și declarația sa: „Noi, Republica Democratică a Germaniei și Franța, avem multe de făcut împreună!” (Apud **Ibidem**, p. 121). Referindu-se la vizita lui François Mitterand în Berlinul de Est, ambasadorul Franței la Moscova telegrafiasse la Quai d'Orsay, la 18 decembrie 1989, că, totuși, „Gorbaciov trebuia în mod normal să dea o lovitură hotărâtoare care putea permite autorităților est-germane să redreseze progresiv RDG” (Apud **Ibidem**). Horst Teltschik, consilierul diplomatic al cancelarului Helmut Kohl, a menționat în volumul de amintiri intitulat **329 Zile (329 Tagen)**, Siedler Verlag, 1994, p. 380) amărăciunea și sentimentele de furie pe care vest-germanii le-au avut la adresa francezilor în legătură cu vizita în Berlinul de Est a lui François Mitterand.

¹⁵⁷ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 287.

¹⁵⁸ **Ibidem**.

¹⁵⁹ A se vedea: Mihail Narinski, *Liderii sovietici și reunificarea germană (1)*, în **Magazin istoric**, Anul XLVII, serie nouă, nr. 2 (551), februarie 2013, p. 5 - 10; *Idem (2)*, în **Magazin istoric**, Anul XLVII, serie nouă, nr. 3 (552), martie 2013, p. 40 - 45 și *Idem (3)*, în **Magazin istoric**, Anul XLVII, serie nouă, nr. 4 (553), aprilie 2013, p. 66 - 71.

¹⁶⁰ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 288. Istoricul George-Henri Soutou scria în 2007: „Într-adevăr, prima reacție a lui François Mitterand a fost aceea de-a încerca să frâneze reunificarea germană, care, în viziunea sa, ar fi compromis statutul Franței în Europa. Pentru asta, el conta în special pe procesul supranumit «2+4», prin care erau desemnate negocierile între cei Patru și cele două Germanii. În februarie 1990, el credea că în formula «2+4», reunificarea va dura ani de zile. Pe de altă parte, el a încercat inițial să insereze reunificarea în construcția unei Europe Mari, care să includă URSS. (...) De aici propunerea sa din 31 decembrie, referitoare la o Confederație europeană care să cuprindă URSS; în același spirit, el voia să dezvolte structurile de securitate din Europa între cele două tratate pentru a încadra

O radiografie a stenogramelor de la summit-urile Marilor Puteri, a memoriilor participanților la acele evenimente devenite de acum istorie, precum și alte numeroase izvoare documentare, relevă faptul că **România socialistă nu a existat ca subiect în sine pe agenda diplomatică a Marilor Puteri în acel sfârșit de an 1989**¹⁶². Prezentul și viitorul ei se integra în contextul mai larg al transformărilor din Europa Răsăriteană în care predomină strigătul tineretului comunist est-german: „*Gorbi, ajută-ne! Gorbi, ajută-ne!*”¹⁶³. În declarațiile făcute în fața **Comisiei Senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989**, fostul șef al Centrului de Informații Externe (CIE) al DSS, generalul-locotenent (r) Aristotel Stamatoiu avea să declare, la 26 ianuarie 1994, cu referire la episodul „**Malta**”, următoarele: „**(...) Efectiv în Malta nu aveam posibilități, nici în zvon**”¹⁶⁴. Referindu-se la culegerea de informații din intimitatea cancelariilor occidentale¹⁶⁵, privind evoluția de perspectivă a relațiilor internaționale și a raporturilor Est-Vest, fostul șef al CIE avea să declare: „*Da, aveam și mai cunoșteam câte ceva, dar problemele erau la modul general. Noi nu am ajuns să cunoaștem niște treburi concrete, înscrise în ordinea de zi. A trebuit să desprindem concluzii despre ce s-a discutat acolo din măsurile pregătitoare care au fost făcute înainte, din ce s-a mai aflat după, dar s-ar putea ca Direcția de Informații a Armatei care era tot atât de interesată să fi avut ceva posibilități*”¹⁶⁶. **Malta a fost locul în care numele României nu s-a rostit deloc, cu atât mai puțin nu s-a discutat o soluție politico-militară sau economică privind prezentul și viitorul ei.**

La 4 decembrie 1989, ambasadorul Ion Stoichici de la Washington informa MAE de faptul că „**în cercurile politico-diplomatice de la Washington se apreciază că recente convorbiri din Malta au constituit «o afirmare publică extraordinară a unor noi relații dintre URSS și SUA»**”¹⁶⁷. Ion Stoichici informa conducerea de partid și de stat de la București că Mihail S. Gorbaciov și George H. W. Bush au hotărât, la Malta, că „**se impune «abandonarea caracteristicilor Războiului Rece»**”¹⁶⁸. Ambasadorul României îl informa pe președintele Nicolae Ceaușescu, prin intermediul Centralei MAE, de faptul că la conferința de presă „**nu au existat păreri diferite față de probleme care, în mod tradițional, generau**

reunificarea, ceea ce ar fi mers în același sens cu conceptul de Casă Comună a lui Gorbaciov, după cum îi și spune acestuia, în mai 1990, la Moscova. În concepția președintelui Republicii, această Europă Mare ar fi fost facilitată de căderea comunismului sovietic de tip clasic și de apariția în URSS și în Europa de Est a unui comunism reformat compatibil cu socialismul democratic al Europei occidentale” (Apud Pierre Verluise, *op. cit.* p. 123). În octombrie 1989, François Mitterand a ținut un discurs la Valladolid prin care a îndemnat popoarele din Răsăritul Europei să „**nu respingă «valorile socialismului»**” (Apud *Ibidem*, p. 124).

¹⁶¹ La 4 ianuarie 1990, François Mitterand va declara, în prezența cancelarului vest-german Helmut Kohl, la o conferință de presă: „*Mă gândesc, pornind de aici, la soarta țărilor care nu sunt membre ale Comunității, (Economice Europene – n.n.) dar a căror evoluție spre democrație este evidentă. Ce vor face oare când vor ajunge acolo? Cu cine vor trata? Câtă vreme va exista de o parte Comunitatea celor Doisprezece, nu va exista oare, de cealaltă parte, nimic pentru ele, nicio perspectivă europeană? Și când spun asta, includ atât Uniunea Sovietică, cât și toate celelalte țări ale continentului. Firește, este o idee pe termen lung: trebuie organizată o perspectivă pentru toate țările care vor adera la democrație și care nu vor putea, dintr-un motiv sau altul, să adere la Comunitatea Europeană care nu se poate mări la infinit*” (Apud *Ibidem*, p. 123).

¹⁶² În conformitate cu mărturiile foștilor lideri ai DSS, generalul-colonel Iulian Vlad, șeful DSS, s-a deplasat personal într-o locație specială pentru a se întâlni cu o „**sursă**” a DSS care oferea informații despre deciziile luate la Malta de către Gorbaciov și Bush. Într-o altă lucrare, Alex Mihai Stoenescu vorbește despre un general de securitate care s-a dus la această întâlnire cu „**sursa**”, într-o locație specială, nu se știe dacă afară sau în țară, și nu de șeful DSS (A se vedea Alex Mihai Stoenescu, **Cronologia evenimentelor din decembrie 1989**, Editura RAO, București, 2009, p. 37; Idem, **Istoria loviturilor de stat în România. „Revoluția din decembrie 1989” – o tragedie românească**, vol. 4, partea a I-a, Editura RAO, București, 2004, p. 151). **Unde este adevărul?! Avem nevoie de nuanțări și nu de legende.**

¹⁶³ „**Astăzi puteți auzi întrebarea:...de ce nu am putut prevedea evenimentele din acele țări? Le-am prevăzut! Și de aceea am început în aprilie 1985 să restructurăm fundamental tipul relațiilor interstatale, am renunțat să ne amestecăm în treburile lor interne și să impunem soluții**”, declara Eduard Șevarnadze, într-o cuvântare în plenul CC al PCUS din februarie 1990, cu referire la procesul de „europenizare a Uniunii Sovietice” care nu ar fi fost posibil fără o „desovietizare a Europei de Est” (Apud Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 36).

¹⁶⁴ Alex Mihai Stoenescu, **Istoria loviturilor de stat în România. „Revoluția din decembrie 1989” – o tragedie românească**, vol. 4, partea a II-a, Editura RAO, București, 2005, p. 130.

¹⁶⁵ Generalul de brigadă (r) Gheorghe Dragomir, fost cadru al CIE (UM 0544), și, mai apoi, adjunct al directorului Serviciului de Informații Externe (1990 – 1992), acreditează ideea că un agent secret al CIE a oferit informații importante conducerii CIE al RSR privind evenimentele care se vor petrece în România în cursul anului 1989 (A se vedea Gheorghe Dragomir, **Recviem pentru spioni**, vol. I, Editura România în Lume, București, 2006, p. 305 - 309).

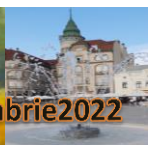
¹⁶⁶ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, vol. 4, partea a II-a, p. 130 – 131.

¹⁶⁷ Dumitru Preda, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 396.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

Cetatea Cavalerilor

dispute Est-Vest¹⁶⁹. În cursul zilei de 5 decembrie 1989, ambasadorul Ion Stoichici a revenit cu o nouă telegramă în care informa că președintele Bush, pe parcursul întâlnirii de la Malta, a apreciat că „**există o multitudine de probleme în care URSS și SUA pot conlucra în interesul lor pentru o cauză comună**”¹⁷⁰.

Jean-Francois Deniau, om politic și diplomat francez afirma că Uniunea Sovietică își propusese drept scop acela de „**a pleca pentru a rămâne**”¹⁷¹. În perioada care a urmat căderii regimurilor politice de la Varșovia, Praga, Budapesta, Sofia, din Berlinul de Est și București, ca urmare a noii gândiri politice sovietice, Kremlinul va superviza destructurarea Uniunii Sovietice urmărind două ținte precise: *a) să nu se înregistreze nici o modificare de frontiere între republicile componente ale URSS și b) minoritatea rusă să rămână în cuprinsul acestora, evitându-se, astfel, mișcări masive de populație*¹⁷². Cercetătorii americani Michael R. Beschloss¹⁷³ și Strobe Talbott¹⁷⁴ consideră că secretarul general sovietic nu a prevăzut nicodată că Europa Răsăriteană va ieși din orbita sovietică și că Tratatul de la Varșovia se va autodesființa, astfel încât „**din inițiatorul îndrăzneț al revoluției, el s-a transformat în martorul dezorientat al propriilor sale acțiuni**”¹⁷⁵. Istoricul rus Valeri Musatov, referindu-se la „*noua gândire politică externă*” a lui Mihail S. Gorbaciov, consemna: „**Justificându-și propria politică, M. Gorbaciov susține că este acuzat pe nedrept, că el ar fi predat Europa de Est, lăsându-le libertatea popoarelor respective. Nu le-a putut opri, ele aveau dreptul la libertate. În fapt, evoluția evenimentelor, neprevăzută de el, a dus la rezultatul ce trebuia așteptat: țările Europei de Est s-au separat de Moscova, la nivelul conducerii superioare a acestora creștea dorința de despărțire, e adevărat, nu în formele dramatice pe care le-a luat destrămarea URSS. Regiunea a luat calea schimbării orânduirii sociale, mergând în direcția SUA și a Europei Occidentale. Justificându-se, M. Gorbaciov i-a spus lui Helmut Kohl, în iulie 1991: «s-au saturat de noi. Dar și noi ne-am saturat de ei»**”¹⁷⁶.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Ibidem, p. 401.

¹⁷¹ Crozier Brian, **Phoenixul Roșu**, București, 1996, p. 107.

¹⁷² A se vedea: Paul Nistor, *Noua diasporă rusă și relațiile ei cu Moscova*, în **Echidistanțe. Revistă de cultură și științe**, Anul XVII, serie nouă, nr. 3-4 (51-52), 2008, p. 169-197.

¹⁷³ Istoric, autor al volumelor **Kennedy și Roosevelt: Fragila alianță** (1980), **Mayday, Eisenhower, Hrușcirov și afacerea avionului U-2** (1986), **Anii de criză: Kennedy și Hrușcirov. 1960-1963** (1991). A predat istoria la *St. Antony's College* (Oxford), *Smithsonian Institution* și la *Centrul de Cercetări Sovietice de la Harvard*. În perioada prăbușirii URSS și a glaciului său strategic a fost analist principal la CNN.

¹⁷⁴ Strobe Talbott (n. 25 aprilie 1946) a fost pasionat de marea literatură rusă ceea ce-l va determina să se înscrie la Universitatea Yale unde și-a ales ca specialitate limba rusă. În 1968 avea să intre ca stagiar la biroul din Londra al revistei *Time* care l-a trimis corespondent la Praga. Va fi marcat pentru totdeauna de intervenția tancurilor sovietice din noaptea de 20 spre 21 august 1968. După înăbușirea mișcării reformatoare de la Praga, va studia la Oxford și va fi coleg de cameră cu viitorul președinte Bill Clinton. În această perioadă va audia cu mare interes cursurile profesorului Isaiah Berlin, un mare sovietolog, care îi va deveni mentor și care, mai târziu, îi va spune că invazia Cehoslovaciei prevestește „**decrepitudinea sistemului și ideologiei sovietice**”. Vizitează Moscova în 1968 vreme de o lună, folosită pentru a se documenta intens, ca și pentru a cunoaște viața de zi cu zi a „omului sovietic” și a stabili, de data aceasta la fața locului, contacte cu personalități disidente. În 1969 va reveni la Moscova și va reuși performanța de a scoate clandestin din URSS memoriile lui Nikita S. Hrușcirov, pe care le va și traduce și edita, sub titlul general **Khrushchev Remembers (Hrușcirov își reamintește)**, un prim volum fiind publicat în 1970, când fostul lider sovietic încă trăia, urmat de un al doilea, în 1974, după moartea acestuia. Strobe Talbott va păstra discreția asupra modului în care a intrat în posesia memoriilor, dar potrivit unor versiuni credibile, i-ar fi servit drept intermediar jurnalistul Viktor Louis, personaj misterios, un apropiat al KGB, folosit nu o dată ca agent de influență în mediile de presă occidentale. I se va refuza intrarea în Uniunea Sovietică până în 1979. În acest interval de timp, Strobe Talbott va lucra la *Time* unde va ocupa funcția de corespondent pentru URSS și Europa Răsăriteană, apoi acreditat special la Departamentul de Stat și la Casa Albă, precum și „columnist” (semnatar al unei rubrici permanente de comentarii care dau linia asupra evenimentelor majore) și „editor-at-large” (editor cu însărcinări speciale). În 1993 va deveni ambasador cu însărcinări speciale și consultant în problemele fostului spațiu sovietic, iar din 1994 adjunct al secretarului de stat Warren Christopher, apoi Madeleine Albright. Va rămâne în această funcție timp de șapte ani. A fost unul dintre artizanii extinderii NATO în fostul spațiu de influență răsăriteană al URSS. Strobe Talbott va deveni, după plecarea de la Departamentul de Stat, director al *Centrului pentru Studiul Globalizării al Universității Yale*, iar apoi președinte al *Institutului Brookings* din Washington, precum și membru al Council on Foreign Relations. A fost consilier al lui Hillary Clinton în campania ei pentru a obține candidatura din partea Partidului Democrat la alegerile prezidențiale din noiembrie 2007. A se vedea: Romulus Căplescu, *Un „american liniștit” care a ajuns departe: Strobe Talbott*, în **Historia**, Anul XI, nr. 113, mai 2011, p. 30 – 35.

¹⁷⁵ Valerii Musatov, *Metamorfoza atitudinii lui Mihail Gorbaciov față de conducerile din țările blocului sovietic*, în **Accentuarea crizei de regim...**, p. 47.

¹⁷⁶ Ibidem.